

פי' ק"ח

כתב רבנו ר"ש ז"ל:

אשה⁽¹⁾ שלותה ככר של חמץ מחברתה לפני הפסח צריכה לפורעה לאחר הפסח. ואין כאן⁽²⁾ איסור משום חמץ שעבר עליו הפסח, שהרי לא⁽³⁾ היה בעין בשעת ביעור חמץ. ואם אינה פורעת⁽⁴⁾, יש בו משום גזל ומשום לוח ואינו⁽⁵⁾ משלם, שנקרא רשע וכלוה מן המקום שנאמר לוח רשע ולא ישלם וגו'. ואין בזה איסור שהרי שנינו⁽⁶⁾ דבי ר' ינאי יזפי פירי מעניי בשביעית לפני זמן הביעור ופרע [= ופרעי] להו⁽⁷⁾ בשמינית לאחר זמן הביעור. וא"ר⁽⁸⁾ יאות הן עבדין⁽⁹⁾:

פי' ק"מ

מה היא הגרסא לענין חמץ בפסח, אם כתוב במשהו או לא⁽¹⁾?

ק"ח: תשובת רש"י זו ע"י תלמידו ר' שמעיה הוציאה צמחה⁽²⁾ (כ"י סמ: סוף 803 [=ד"ק סי' כ"ח] נזס: כתב רזינו ר"ש ז"ל; ס' אסופות (כ"י לונדון) ג' 40 [=מגלנין ח"י 83] נזס: תשו' רש"י; מח"ו סי' י"ז 259 [וליתא נכ"י סמ: ס]; האורה ח"ז 188; אור"ה (כ"י מ: ס' ט"ז) [=כ"י סמ: 803 =פר: ע' 5; ולכל המקורות שניין שם פריימן לריך להוסיף כל זו וגם אסופות]; פרדס סי' ק"מ [=פע: דף מ"ח]; סדור רש"י סי' שס"ז; שנה"ל סס"י רט"ז נזס: כתב רזינו שלמה ז"ל; כל זו סי' מ"ח נזס: ומלתי נזס הר"ש ז"ל. והשווה מש"כ ר"א עפשטיין במחברתו "שמעיה" ע' 14, ושם ריש ע' 15 אות 1, [ולכל המקורות שניין שם לריך להוסיף: האורה, מח"ו, והמנהיג], נחלת שד"ל 42, ומנול להאורה ריש 161, ונשמטה שם סוף 164.

ק"מ: ליקוטים מסדור רש"י [כ"י שזח"ה] לנסוף; אנרות שד"ל ל' 240; חולה גיהתשובות לפסקים ל' 23 אות ה':

ק"ח: (1) פע: שליוותה כיכר. (2) מנהיג ר"ק: ואין כאן ביעור החמץ, ואם אינה פורעת וכו'; האורה: ואין אסורה משום חמץ. (3) מח"ו: הואיל ולא היה בעין בשעת ביעור. וראה רש"ה שם אות ל'. (4) וליתא במח"ו שם. (5) שם: ומשום לוח ואינו פורע. (6) ע"ז ס"ב ע"ב. (7) אור"ה: ופרעו להו לאחר הביעור בשמינית. (8) ר"ק: ואר' ינאי; מח"ו: וא"ר יוחנן. (9) כל בו: יאות עבדין וצ"ל: [הן] עבדין. וראה תוס' שם ד"ה יאות, ופ"א סי' ת"ן, סעיף א'.

ק"מ: (1) המנהיג ע"ז ע"א: ולא נרסי' במשהו כרב רבנו סבוראי הוא (וראה אוצה"ג שם אות ג'); תוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אמר: לא נרס ר"ת במשהו כרב.

והגרמא²) האמתית שהעקתתי מרבתינו ורבתינו מרבתינו³) דור
אחר דור עד חכמי התלמוד במימרא דרבא⁴) כך הוא: אמר
רבא הלכתא חמין בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור במשהו כרב⁵),
שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון. וגם בנוסחאות
בדוקות לגאונים הקדמונים⁶) קדושי עליון כך כתוב כמו שכתבנו, ע"כ:

פי' ק"י

השיב רש"י: על מיני אורז הנקרא רי"ש¹), כי מותרים הם בפסח
ואינו²) מחמשת המינים. ואף לדברי האומר³) שמבשלין אותו
בארץ שגדל [= בכלי גוים]⁴). ושאלתי⁵) את פי אנשי הארץ ואמרו לי⁶)
ח"ו. ואפילו נתבשל, סתם כלי גוים אינן בני יומן:

פי' קי"א

שאלו את ר': ישראל וגוי שיש להם תנור בשותפות, מהו¹) שיאמר
ישר' לגוי טול שבוע²) של פסח ואני אטול לאחר כך כנגדן³):

ק"י: תשובה זו נלי נוסח השאלה הוצאה נספר הנייר (כ"י הסמינר) סי' 443
333 [= כ"י שזח"ה לוחספורד ח' 32 = התורה והקיים לר"מ גידעמאן (הוללה
לשכנזית) ח"א לז 49 אות ח'] נסס: השיב רש"י.
קי"א: מח"ו סי' ל"א 263 [= כ"י סמ: ג' 50] נסס: ר' סתם; האורה ח"ג

2) כ"י שזח"ה: ובסוף הסדר יש שאלה... ותמצית התשובה היא [ז"ל: 5: 8] והמלין
"ורבתינו מרבתינו" ליתא באוצה"ג שם אות ה'. 4) פסחים ל' ריש ע"א, וליתא רמיוז
מזו בד"ס שם צד 80 אות ת'. 5) ראבי"ה ח"ב סי' תס"ב 77: ובתשובות ששלחו מבבל
כתבו: שיש ספרים מימות רב אשי שהם סוף הוראה, וכתוב בהן במשהו כרב. ועי' אוצה"ג
שם סי' נ"ג 23. 6) ס' מלחמות ה': וכן נמצא בנוסחאות בדוקות לגאונים הראשונים.
וכבר נברקו בבבל ספרי הישנות בזה ע"פ שאלת חכמי הצרפתים [אולי כוונתו לתשובה
שלפנינו] והובא באוצה"ג שם אות ה'.

ק"י: 1) כ"י אק: רי"ש בלח"ע [= בלע"ז]; והשווה לעוו "פפלאנצעננאמען ביי רש"י"
סי' 69; ומאמרו: "רער רייס". 2) כ"ה בפרדס סי' קל"ח, וסדר רש"י סי' תרל"א ע' 300,
והשווה תוש"ר (הוצ' הורוויץ) ח"א ע' 20, ופסקי חלה להרשב"א ט"ז ע"ב. 3) ומקורו
נעלם ממני. 4) תיקנתי זה עפ"י הסברא. 5) כ"י אק: את שאלתי את פי כו'. 6) שם:
ואמרו כי [= 5].

קי"א: 1) כ"י סמ: מהו לומר טול שבוע של פסח; או"ה: מהו לומר לו; האורה: מהו
לומר לישראל טול אתה. 2) או"ה: טול אתה שבוע של פסח; ראבי"ה: מותר לומר לגוי
טול שבועה של פסח. 3) מח"ו סמ: ואחר כך אטול אני כנגדך ולאפות בו בשבת; או"ה: ואני
אטול שבוע של אחר הפסח כנגדו ולאפות בו בשבת; ראבי"ה: ואני אטול אח"כ כנגדך.

וא"ר: מתנה ישראל קודם הפסח ונוטל¹) ממנו דמים מאותו שבוע. ואינו דומה לישראל וגוי שיש להם שדה בשותפות, לא יאמר מול²) חלקך בשבת ואני אמול³) [חלקי] בחול. לפי שכל המורח שהן מורחים⁴) בשדה לאמצע וכשזה עודר בשבת⁵) נמצא⁶) שמורח בשביל ישראל. אבל כאן כיון שנמל דמים מתחילה מותר. וכן ישראל⁷) שרגיל לקבל ככרות ממערופיא⁸) שלו בכל יום, בשבוע של פסח אינו מקבל, אבל מקבל⁹) לאחר הפסח¹⁰) מאותו שבוע עצמו:

סי' קי"ב

(מעשה רוקח 14)

ובתשובות כתב: שאלו את רבי מהו ללוש בבצים. ולא אמר רבי (12) (יוסי) לא איסור ולא היתר, אבל בלילה הראשון לא:

שאלו את ר': אם מותר ללוש בבצים בפסח, אם יש בהם משום חימוץ או לא. ולא אמר ר' בדבר לא איסור ולא היתר¹). איסור לא אמר, שאינו יודע

192; לו"ה כ"י מ: סי' כ"ז [=כ"י סמ: אל 81 = פר: ע' 10]; סדור רש"י סי' זע"ז 182; פרדס סי' קל"א; שנה"ל סי' רט"ז [וליתא נקלור שנה"ל (כ"י סמ:)] סי' ל"א; וטאו"ה סי' ת"ן נזס: שאלה לרש"י; ראזי"ה ח"ג ע' 94 אות 17 ושם אות 25; א"ת ח"א סי' קכ"ג [=כל זו סי' ל"א]; רוקח סי' רס"ח; וואו"ז ח"ג סי' רמ"ז: ולכל המקורות שיינו שם ר"א לפטוניר ור"י פריימן (ע' 10 אות א') צריך להוסיף: א"ת, כל זו, רוקח, וואו"ז.

קי"ב: תשובת רש"י זו לר' שמעיה תלמידו הוצאה נמת"ו (כ"י סמ:) 49-50א [= סי' מ"ג ע' 268 זשינויים קלים]; האורה ע' 189; פרדס סי' קכ"ט; סדור רש"י 180; לו"ז ח"ג סי' רל"ט נזס: ה"ר שמעיה; מעשה רוקח (סלניק) סי' מ"ז ע' 14 נזס: ונתשובות כתב; שנה"ל סי' רי"ד נזס: ה' פסח של ר"ש זל"ל; ראזי"ה ח"ג 97 אות 26; והוספות ותקונים לראזי"ה ע' 77.

4) מח"ו סמ: הימנו. 5) שם: את חלקך. 6) כצ"ל: [חלקי] בחול; ותיסנתי זה עפ"י כ"י סמ: וס' רש"י שם. 7) מח"ו סמ: חולקין בשדה. 8) אולי צ"ל: בשדה; או"ה: וכשזה עודר בשדה, נראה כמורח בשביל ישראל. 9) מח"ו סמ: וס' רש"י: נראה כמורח. 10) ראבי"ה בשינוי הלשון: וכן ישראל שקנו להם חוק הגלחים. [ובס' אסופות כ"י לונדון סי' שנ"א: חק הכומרים פרונדאברוט = Pfruendebrot] נראה ברלינר „אויס דעם אינגערען לעבען דער דייטשען יורען 59 אות 202, והוספות לראבי"ה ח"ב 77]. 11) כוונתו להרשיון שנותן הארון ליהודי להשתדל בכל עסקיו ולהרויח בהם; ולכל המקורות שציון הופמאן בס' הגרמני „דער נעלרהאנרעל" צד 109, צריך להוסיף: תשו' הגאונים (הוצ' קאסעל) 16, ומבוא לתחצ"ו ע' 37; גנ"ש ח"ב ע' 215. 12) מח"ו סמ: מקבל הוא. 13) ראבי"ה: יקחו לאחר הפסח מה שחסר להם בימות הפסח.

קי"ב: 1) מעשה רוקח: אבל בלילה הראשון לא; ובנוגע ללשון זה בתשובותיו השווה מעה"ג 9, פרדס ד"ק 5 ע"ב, ומאמרי „סגנון רש"י בתשובותיו".

אם דרך ביצים להחמיץ יותר ממים, שהרי אין לישת בלא מים ומים אין מחמצין²) את העיסה כל זמן שעסוקין בו³). והיתר לא אמר, לפי⁴) שעיסה הנלושה בבצים עבה ונפוחה יותר משאר עיסה. ויש לחוש כי⁵) שמא דרך ביצים להחמיץ יותר ממים. ושמא⁶) הלש בבצים אי איפשר בלא חימוץ ואין בידו לשומרה מחימוץ כמו לישת מים. דאיכ' למאן דבעי לאוקומי⁷) בפסחים אין לשין ביין ושמן ודבש משום חימוץ. מכלל דאיכא מילתא דמחמצא⁸) יותר ממים ואי איפשר⁹) לשומרה מחימוץ אפילו בעודו עסוק בה. וכדומה¹⁰) אני, דמה שהעיסה נעשית עבה מפני הביצים, אין זה חימוץ, שאפילו עושין פת מפירורי פת נעשית¹¹) עבה כמו כן:

סי' קי"ג

מעשה בא לפני ר' מחבית¹) אחת שלאחר שהיתה מזופפת שמו²) בו קמח כדי לתקן היין. ושאלתי לר'³): אם יש בה אסור חמץ בפסח או לא. וענה לי: בתוך הפסח אסור ולאחר הפסח מותר. והשכתי לו: והלא חמץ שעבר⁴) עליו הפסח הוא. והביא ראיה לדבריו מיהא דאמר רב במסכת פסחים⁵) פ' כל שעה, אמר רב חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור, שלא בזמנו (לאחר הפסח) במינו אסור שלא במינו מותר וכו' עד שלא בזמנו שלא במינו אמו מינו לא גזר. ושמואל מתיר

קי"ג: תשובה זו לר' שמעיה תלמידו הוצא נספר הישר לר"ת סי' ת"ד [=הול' ויין תקע"ו נטעות: סי' ק"ד]. והשווה עפשטיין נמחנרתו, "שמעיה" לז' 7 אות 1.

(2) כ"י סמ: מחמצין. (3) שם: בה. (4) שם: שהעיסה הנלושה בבצים. (5) שם: שמא במקום, "כי שמא". (6) שם: והלש בבצים שמא; ובנוגע לענין זה השווה תוס' פסחים ל"ה ע"ב ר"ה: ומי פירות, תוס' מנחות נ"ג ע"ב ר"ה: אין מחמצין, הראש פסחים פ"ה סי' י"ג, הגה"מ ה' חו"מ פ"ה אות א' ושול"ת נודע ביהודה מהר"ק סי' כ"א. (7) שם. (8) סמ: דמחמצא. (9) שם: לשמור. (10) ט"ס הוא וצ"ל: וכדומה; ותיקנתי זה עפ"י כ"י שם. (11) שם: נפוחה. (12) ט"ס הוא וצ"ל: ולא אמר רבי [=דש"י] במקום, "אמר רבי יוסי".

קי"ג: (1) במובן: מעשה בחבית אחת; ובנרדפם בטעות: מחביות. והשווה מאמרי בסבואי, "השפעת לשון צרפת העתיקה [גליקזום] על סגנון רש"י בתשובותיו". (2) שם: ושמו בו; ורה"ג בתשובותיו [רי"ץ גיא ח"ב 83, שערי תשובה סי' רצ"ב, אוצה"נ ח"ג סי' נ"ד 23] כתב: ושדינו בגו חביתא דחמרא לתיקוני כו', חזקה הוא דלא מחמצין, ההוא חמרא רשדינו ביה שרי וכו'. (3) ראה עפשטיין שם אות 1. (4) ראה להלן אות 10. (5) כ"ט ע"ב.

פפי דאמר⁶) בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר, שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר (כר' שמעון) דאמר לעיל⁷) חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר ולא כלום. ור' יוחנן אמר⁸) וכו' עד אמר רבא⁹) הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו¹⁰) כרב, שלא בזמנו בין במינו ובין שלא במינו מותר כר"ש. וקפריך מי אמר רבא הכי כו' עד הני מילי בעיניה, אבל ע"י תערובת מותר¹¹). והך חמץ ע"י תערובת הוא נתערב ביין, ולהכי¹²) מותר אחר פסח: וגם יש כן¹³) אנשים ששוכרין את קדרותם וקערותם, ואין רוצין להשתמש בהן לאחר פסח, ועושין כרב דאמר¹⁴) קדרות בפסח ישברו. ומביאין ראיות לדבריהן דאמר¹⁵) הלכה כרב באיסורי. ואין ר' מודה בדבר, דסבר ר'¹⁶) הכא לא אמרינן הלכה כרב, משום דחזינן בההיא דקתני¹⁷) אמר רבא הלכתא כר' שמעון דאמר חמץ שלא בזמנו בין במינו ובין שלא במינו מותר. והכי אמר לי מורי¹⁸): דאמרי הלכה כרב באיסורי, היינו¹⁹) בדוכתי' דלא חזינן הלכה כמאן. אבל הכא חזינן בהדיא דהלכתא דמתיר ע"י תערובת:

(6) שם סע"ב. (7) שם כ"ח ריש ע"ב הני': אינו עובר עליו בלא כלום, וראה ד"ס שם. (8) כ"ט סע"ב. (9) 5' ריש ע"א. (10) בליקוטין מסדר רש"י ב"י שוח"ה [=אגרות שד"ל 240] כתוב: ובסוף הסדר יש שאלה וכו', ותמצית התשובה היא כוה"ל: וחגרסא האמתית שהעתיק מרבתינו דור אחר דור ער חכמי התלמוד במימרא דרבא בר הווא: אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור במשהו כרב וכו'. וגם בנוסחאות ברקות לגאונים [ראה פוזננסקי בספרו, "באבילאנישע גאונים" עמ' 135] הקדמונים קרושי עליון כר כתוב כמו שכתבנו ע"כ. (11) ולפנינו בנמרא: "לא" במקום "מותר", ועי' בר"ס שם. (12) ובמעשה רוקח [סאניק תרע"ב, סי' כ"ח דף י'] ואין זה נקרא חמץ שעבר עליו הפסח, הואיל ואינו בעין כראיתא בע"ז. (13) קרי: כאו; וראה זה דבר חדוש הוא, לשבור קדרותם, למרות העוברא שבזמנו של רש"י רבו צוק העתים. (14) פסחים ל' ע"א, ותוס' שם ר"ה: אמר רב; והשווה האורה ח"א 89, ותשו' דרב"ז ח"א סי' כ"ה. (15) בכורות מ"ט ע"ב; וראה תשו' חוות יאיר סי' צ"ד. (16) והשווה להלן אות 19, וגם מאמרי במבואי: שיטתו של רש"י בקביעת ההלכה. (17) פסחים ל' ע"א, ור"ח שם. (18) אלו רברי שמעיה, תלמידו של רש"י. (19) ומקורו תמצא בהלכות פסוקות סי' קס"ג: רבי אמרינן הלכתא כרב באיסורי, היכי דשביקא פלונתא דרב ושמואל בסתמא, הכא פסיקא הלכתא דלא כרב וכו'. וצריך להוסיף כלל זה לכל הכללים שהובאו ביבין שמועה כלל דמ"ז, ת"א, ותק"ו; הליכות אלי אות דפ"ה; תשו' בנימין זאב סי' דע"ה, ואוצה"ג שם סי' נ"ט 25.

פי' קי"ד

מעשה בא לידי אני¹) שלמה היצחקי: ששיגר לי גוי²) אחד עוגות וביצים בשמיני³) של פסח. ונכנס הגוי לחצר וקרא לאשתי, ואשתי שגרה אלי לבית הכנסת: והלכתי וציויתי לשמור הביצים בקרן זוית עד הערב, ולערב התרתים בכדי שיעשו אחר הזמן הזה. והלחם לא קבלתי, ורצה הגוי להפקירו אצל שכיניי ולא רציתי. דכיון שהרהינו⁴) אצלו נעשה חמץ ונאמר עלי ועל כל ישראל בהנאה⁵) ובאכילה:

פי' קמ"ו

אבל בתשובות¹) מצאתי: דשבועי²) לא צריך למימני עד סוף השבוע. אבל עם ימי השבוע עד שהגיעו לשבוע אין צריך למנות ולהזכיר שבועי. אלא כשיגיע לתשעה ימים יאמר שהם תשעה ימים. וכן כל השבוע עד שיגיע לארבעה עשר ימים שהם שני שבועות:

פי' קמ"ז

תשובה מפי ר"ש ע"ה: על ברכת זמן
של יום שיני של ר"ה נוהגין¹) אנו
(מח"ו כ"י סמ: 1167)
ולומר זמן כיום טוב שני של ראש
השנה נוהגין אנו במקומינו ובכל 18

קי"ד: הנהות מרדכי (כ"י גולדשמיט) פסחים פ"ג סי' תמ"ג ח"א 75 [וליתא לא נמרדכי ד' ריווא וד' אמשטרדם וגם לא נליקוטי מרדכי (כ"י הסמינר)]; ותשובה זו נעלמה וועיני ד"ר זייטלין [נרצעו האנגלי הולאה ח"א 75 30]:

קמ"ז: ראז"ה ח"א ע"ה 177 אות 11, וכת"י ס' אסופות כ"ז ע"א.

קמ"ז: ספר הנייר כ"י סמ: 50-51; מח"ו כ"י סמ: ריש 116 ע"ד [= ננדפס סי' ש"פ 356 נשינויים רזיס]; סדור רש"י 77 ונסופו חתם: שלמה נר' ילחק;

קי"ד: 1) והשווה מש"כ במבואי. 2) לפי מנהג צרפת [=תחצ"ו סס"י י"א]; וזה מעיר על מצב חברותי בררר ידירות השולט בזמנו של רש"י בין הגוים והיהודים [ראה צייטלין שם]. 3) אבל חמץ ע"י תערובות מותר להשהותו עד אחר הפסח [מח"ו סס"י פ"ה 269]. 4) והשווה מבואי, פרק "סגנון רש"י בתשובותיו". 5) ובעניין חמץ של נכרי בפסח אי מותר בהנאה, השווה ירושלמי פסחים פ"ב: ה"ב.

קמ"ז: 1) וכוונתו לספרי רבי רש"י. ונשמטה ע"י רש"ב במבוא להאורה צד 161; ולא נמצא לפנינו בספרים שיצאו מבית מדרשו של רש"י. ועי' או"ז ח"א סי' שכ"ט, מרדכי מגילה סי' תת"ג, וטאו"ח סי' תפ"ט בשינוי לשון. 2) היינו בתשלום כל שבוע ושבוע [לרעת הר"ן סוף פסחים].

קמ"ז: 1) וכר נוהגין כל חכמי המערב [לפי ערותו של הרמב"ם בתשוב' לר' סעריה ב"ר ברכות המלמד ראה תשו' הרמב"ם הוצ' מק"נ סי' ע"ב 72 אות 17]. אמנם חכמי אשכנז וצרפת נוהגין שאין או' זמן ביו"ט שני של ר"ה ל"ש בקירושא ול"ש בתקיעתה [ראבי"ה שם]. ובנוגע לפלוגתא דרבוותא בעניין זמן בלי' שני ר"ה ראה או"ז סי' ק"מ, רוקח פ"ד, שו"ת

מקומות שעברתי בהם. ואין חילוק
לשני 14) ימים טובים של ראש השנה
לשני ימים טובים של גליות, אלא
לעניין ביצה ומחובר לאסור 15) את
של 16) זה בזה. ומעמא, משום ראף
בזמן בית דין 17) פעמים שהיו 18)
עושין שניהם יום טוב 19) ואע"פי
שלא היה שם 20) ספק. דהא יום
טוב 21) שני הוא היה העיקר יום
טוב, היו גומרין יום ראשון בקדושה
שלא יוללו בה לשנה הבאה. ואההוא
מנהגא סמכינן אנו 22), ולא משוינן
לאיסורו 23) תורת ספק. אבל לעניין
ומן מה נפשו, אי ספיקא 24) נינהו
אמרינן זמן 25), ואי אמנהגא דבית
דין סמכינן שהיו נהגין אותו היום
קודש ולמחר קודש, אמרינן זמן. דהא
מיום טוב 26) שיני היו מונין 27)
תיקון המועדות והוא עיקר ראש השנה
וצריך לומר בו זמן 28), וכן הלכה:
שלמה בר' יצחק 29):

במקומנו ובכל מקומות שעברתי
לאומרו. ואין בשני ימים של ר"ה
[לשני ימים טובים של גליות אלא]
לגבי ציד ומחובר לאסור את של זה
בזה. והטעם לפי שאף בזמן כ"ד^ה היו
עושין שני י"ט^ה בלא שום ספק ויום
השני היה עיקר י"ט. ויום ראשון היו
גומרין בקדושה דלא לית^ה לזלולי
לשנה הבאה, ואהא מנהגא סמכינן.
ולעניין זמן מה נפשו, אי ספיקא נינהו
נימא^ה זמן, ואי אמנהגא דב"ד ק[א]
סמכינן שהיו נוהגין אותו^ה קדש ולמחר

קדש, גם כן אומ' זמן. דהא מיום שיני היו מונין כל המועדות, והוא
עיקר החג^ה:

א"ח ה' ר"ה ס' ג' [= כל זו דין ס"ד] נשם: רש"י מלא נתשונות; הרל"ש ר"ה
פ"ד ס' י"ד, ושם עירונין פ"ג ס' י' נשם: כתנ רש"י נתשונה; לו"ז ח"צ ל"ח
ע"ג; רלני"ה ח"צ 219 לות 4; טלו"ח ונ"י ס' ת"ר [ד' קרימונה 104 ע"ד].

מהר"ם ר"פ ג"ר, מנהיג נ"ב ע"ב, ס' הממכים 149, אבודרהם ר"ו ק"ב ע"ה, וס' המנהגים
למהר"ם ב"ב ע' 40 אות י', ושם ע' 19 אות ח'. 2) [= בהו]. וכ"ה בסדר רש"י שם.
3) [= בין שני] ימים. ובס' רש"י: ואין חילוק בין שני ימים טובים. 4) ותיקנתי זה עפ"י
הג' בס' רש"י. 5) לגבי ביצה ומחובר [מח"ו וס' רש"י]; מח"ו סמ: אלא לעניין ביצה
ומחובר [ראה חירושי הרמב"ם נ"ו ע"ד ר"ה: שני י"ט של גליות]. 6) מח"ו הנרפס: ומעמא
משום ראף בזמן הבית; סדר רש"י: ראף בזמן בית המקדש. 7) שם: פעמים שהיו עושין
שניהן יו"ט ארור, ואעפ"י שלא היה שום ספק. 8) שם: שלא יוללו בה לשנה הבאה.
9) שם: ואההוא מנהגא סמכינן אנו, ולא משוינן לאיסורו תורת ספק. 10) שם: אמרינן זמן.
11) [= היום] קדש. 12) ס' רש"י: והוא עיקר ראש השנה, וצריך לומר זמן ביום שיני וכן
הלכה. 13) [= המקומות] [וכ"ה במח"ו הנרפס]. 14) שם: בין שני י"ט. 15) שם: ולאסור.
16) ס' רש"י: את זה בזה. 17) מח"ו הנרפס: בזמן הבית. 18) שם: שיהו עושין. 19) שם:
יום ארור; ס' רש"י: יום טוב ארור. 20) [= שום ספק] [וכן בס' רש"י]. 21) שם: דהא יום
שיני היה עיקר יו"ט. 22) שם: סמכינן [בלי המלך אנו]. 23) וכ"ה שם; מח"ו הנרפס:
לאיסורו. 24) שם: אי ספיקא הוא. 25) שם: זמן של גליות. 26) שם: מיום שיני.
27) סדר רש"י: מונין המועדים; סה"נ: מונין כל המועדות. 28) שם: זמן ביום שיני.
29) ולדעתו של אפמוביצר [שם אות 4] לא נמצא לפנינו תשובת רש"י בזה בכל הספרים
שנתחברו בבית מדרשו של רש"י. אמנם לא צדקו רבדיו, דהלא בס' הנייר, במח"ו ובסדר
רש"י שלפנינו איתא תשובת רש"י, ובשניהם חתם בסוף: שלמה בר' יצחק.

סי' קי"ז

עוד מצאתי תשובה אחרת בשמו שחזר⁽¹⁾ בו ופסק שלא לברך זמן ביום טוב שני כלל. וזה נוסח לשונו⁽²⁾: אומרים זמן ביום שני של ראש השנה. כי יש שהיו אומרים שאין לאומרו משום דקדושה אחד הן לענין ביצה. ולא מילתא היא, אלא ודאי צריך לאומרו⁽³⁾. ועתה נראה לי, שאין צריך לומר⁽⁴⁾ זמן אלא ביום ראשון בלבד ככל ימים טובים:

סי' קי"ח

תוב⁽¹⁾ שאילו⁽²⁾ מיקמיה: מה ראו לדחות המועדים משום⁽³⁾ ערבה שלא תארע בשבת, ולא הקפידו על שופר ולולב. וחלא⁽⁴⁾ עיקר מצות

ולכל המקורות שז"ל אפטוניזר שם צריך להוסיף: ח"ת, כל זו, סה"נ, ומצוא להאורה 157, ושם 164.

קי"ז: תשובה אחרת זו נשם רצינו, שחזר צה ופסק להיפך, הוצאה נשנה⁽¹⁾ סי' רפ"ה ע' 268 [ועי' נפרדס סי' קס"ח]. ויש ללמוד מתשובה זו דרכו של רש"י ז"ל [ראה רש"י נמצא להאורה 164]. ולא מילתא חזר לתשובה זו ככל ספרי דני רש"י שלפנינו. קי"ח: פרדס סי' קנ"ג [=פע: דף קע"ה נלקויים רצים; לקוה"פ דף כ' ע"ג; ראניה ח"צ סי' תרנ"ט 406 נשם: נתשובות מילתא. ולנסוף השאלה הראני"ה מוסיף שם צה"ל: והשאלה גדולה וקצרתיה. ונעלמה תשובה זו מעיני ת. י. צורכשטיין נמאמרו הקסוז על „דברי ימי העצור האחרונים" צהתקופה שנה י"ד עמ' 361 ולהלן.

קי"ז: (1) וזה מעיד על גדולתו של רש"י במדותיו, הוא הורה תמיד על טעותו ולא בוש. וראה מה שהעירותי ע"ז במבואי בפרק מיוחד. (2) והרא"ש [ר"ה פ"ד סי' י"ד, ושם עירובין פ"ג סי' י'] וגם הטור [או"ח סי' ת"ר] כתבו בזה⁽³⁾: ולענין זמן בלי שני כתב רש"י בתשובה: רבותינו אמרו שאין אומרים אלא ביום ראשון, לפי שהן קדושה אחת וכיומא אריכתא דמי... אבל אני אומר שצ"ל בו זמן. וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי... וצ"ל בו זמן וכן הלכה ע"כ. וכן כתב רשב"ם בשם רש"י זקנו [ראה להלן אות 3]. (3) ובראבי"ה ח"ב 218 איתא: אבל בתשובות כתב רבינו שמואל בן רבינו מאיר שאמר בשם זקינו רבינו שלמה נ"ע: שאפילו כשחלו שני ימים של ר"ה להיות בחול, שצריך לומר שהחיינו ביום שני, בין בקירושא דליא בין אתקיעתה דיומא [והשווה הגה"מ ה' שבת פכ"ט: הכ"ג אות ו', ושם ה' שופר פ"ג אות ו']. והרשב"ם מוסיף שם לבסוף: מסתבר טעמא דזקני, דאע"ג דקדושה אחת הם, עיקר קדושה הוא ביו"ט שני שלא מספיקא הוא וגו' הילכך וכו' יש לנו לומר בשני הליכות זמן וגו'. (4) ופסקא זו מתאימה למה שפסקו חכמי צרפת ואשכנז [ראה לעיל אות 2 וגם מה שהעירותי ע"ז באריכות בספר מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג 40 אות י'].
קי"ח: (1) בנדרפס: טוב [=תוב]: ושייך שם לסוף התשובה הקודמת. ואולי תשובה זו המיוחסת לרש"י אינה לרבינו [ראה מש"כ במבואי]. (2) וכ"ה ג"כ בלעה"פ: וליתא בראבי"ה. (3) ראבי"ה: מפני. (4) מכאן ועד סוף השאלה חסר שם.

לולב ביום ראשון כדכתיב בקרא⁵) והשאר אינן אלא זיכר למקדש. ועוד היכן מצאו בעלי סוד העיבור סמך וסעד בדברי מופרים שהעמידו דבריהם במקום כרת לדחות פסח ושאר מועדים עליה. והרי בימי חכמים היתה ערבה בשביעי דוחה שבת כמו לולב בראשון כדמפרש בסוכה⁶), והוינן התם אי הכי שאר יומי נמי לידחו, גזירה שמא יעבירונו וכו'. ועוד פרכינן⁷) האידנא נמי לידחו לא ידעינן בקביעא דירחא. הלכך אי איקלע מועד דלבטלו ולא לידחי שבת. ולא מצינו רמז לומר דלצרכו רבנן לדחות היום ממקומו, לא משום לולב בראשון ולא משום ערבה בשביעי, כמו שמצינו⁸) ביום הכפורים דעברוהו לאלול ודחוהו⁹) משום מתייא וירקיא :

והשיבנו¹⁰) רבינו : על כרחינו¹¹) אי אפשר שלא נקבע ראש השנה בשבת ויבא¹²) סוכות נמי בשבת. שאם לא כן לכשיבא מולד תשרי בחמישי [=הי"ח]¹³) ובו ביום אי אפשר לקובעו¹⁴) מפני הדחיה, ולא בששי¹⁵) מפני יום כיפור שיבא בראשון¹⁶), ולא בשבת לדבריו משום¹⁷) תקנת שופר ולולב, ולא בראשון¹⁸) מפני תקנת ערבה. ונמצא דחוי ד' ימים, והללו¹⁹) ד' ימים מה תהא עליהן ובמה²⁰) ידחו ובמה ימלאו²¹). הואיל ואי אפשר, יש לסמוך עליהם מוטב לקובעה [בשבת] וידחה שופר ולולב יום אחד, שהרי יש להם תשלומין למחרתם, ולא תדחה [ערבה] של שביעי שאין לה תשלומין. וכדאמר התם²²) ערבה בשביעי מאי מעמא דחיא שבת מפי משאר יומי. ומשנינן כדי לפרסמה שהיא מן התורה, תורה שבעל פה, דעשר נמיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. ועל דבר זה סמכו הראשונים והשגיתו עליה לעשות

(5) ויקרא כ"ג: מ'. 6) מ"ב ע"ב. 7) בגדפס: פרטנ' [=פרכינן]. 8) ר"ה כ' ע"א. 9) בגדפס: ידחוהו. 10) ראבי"ה: והטעמנו. 11) שם: על כורח. 12) שם: ויקבע. 13) וסימנו: ה', יום, חצות; ובפרס בטעות: בי"ח. ורח"י עהרנרייך לא הניה כלום בזה. 14) ראבי"ה: בו ביום א"א לקבוע. 15) שם: ביום ששי. 16) שם: ביום ראשון. 17) שם: מפני. 18) שם: ולא ראשון. 19) פס: הללו. 20) ראבי"ה: במה ירחו. 21) שם: ועוד דהשתא קדים ואתי סיהרא וכו'. 22) סוכה מ"ד ע"א. 23) אולי הוא =דכו השני ר' יצחק בר' יהודה [ראה מעה"נ צד 14] ונעלמה זו מעיני ר"א אפסוביצר בספרו "מבוא לספר הראבי"ה" צד 371; אמנם לדעתו של ברלינר [לסוטי בתר לסוטי, צד 174] הוא =ר"י סגן לויה. ומאמר זה מן "ועל דבר זה" ועד "מפי מורי הקדוש" חסר בראבי"ה. 24) מבוא ועד "והשתא קדים" כנראה שהוא הוספה וביאור לדברים הקודמים מאת המעתיק. וליתא רמיוז מזה בראבי"ה. ולכן שמתי אותו בין חצאי העיגול.

לה סעד וסייג. כך קבלתי מפי מורי הקדוש⁽²⁵⁾: (ומתוך⁽²⁶⁾) חיבת העיקר נוהגין המעם אפרשנו עוד קצר ובאר: הקפידו רבותינו מסדרי העיבור לדחות ראש השנה משום ערבה ולא דחוהו מחמת עצמו כשהוא בא בשבת ובמל בו שופר ולולב במל בעיקרו החג הראשון. שאם כן לכשיבא בחמישי [=הי"ח] בו אי אפשר לקובעו מפני דחיית⁽²⁷⁾ י"ח, ולא בשישי מפני יום כיפור שיבא בראשון, ולא בשבת לדבריו משום תקנת שופר ולולב, ולא בראשון משום תקנת ערבה. נמצא דחוי ג' ימים ויותר). והשתא⁽²⁸⁾ קדים ואתי סיהרא⁽²⁹⁾ [=תלתא יומי, ולא נראה לכל החכמים לקרותו ראש חדש, מאחר שרחק מיום מולדו] כל כך. כי ההוא⁽³⁰⁾ דאמר בערכים⁽³¹⁾ אין [פוחתים] מד' חדשים המעוברים [כשנה]. ולא נראה [לחכמים לעבר יותר] על ח', משום דקדים ואתי סיהרא תלתי יומי ותמה עלמא. לפיכך⁽³²⁾ הואיל ואי אפשר, סמכו רבותינו על זה ואמרו מוטב לקובעו בשבת וידחה שופר ולולב שהוא מן התורה⁽³³⁾, ולא תדחה ערבה⁽³⁴⁾ שהיא הלכה למשה מסיני⁽³⁵⁾. שהרי⁽³⁶⁾ בזמן שהמקדש קיים עשו לה חזוק יותר משל תורה. כדאמר התם⁽³⁷⁾ ערבה בשביעי⁽³⁸⁾ מאי מעמא דחיא שבת מפי משאר יומי. ומשנינן כדי לפרסמה שהיא מן התורה שבעל פה דעשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. ומיהו האידנא לא דחייא שבת כדאמר התם⁽³⁹⁾ לא ידעינן⁽⁴⁰⁾ בקיבעא דירחא דחינן מקמיה, ותו לא מידי:

(25) = מפני הרחייה. וכוונתו שרוחין קביעת ר"ח ליום שלאחריו מפני המולד [ראה רמב"ם ה' קרה"ח פ"ד: ה"ג, וראבי"ה שם אות 16]. (26) ראבי"ה: ועור דהשתא קרים. (27) הלשון כאן נלקח בחסר בפרס ונמ בלקוה"פ, ויש להשלימו עפ"י הראבי"ה. והתימא על רח"י עהרנרייך שלא הרגיש שנשמטו כאן לא פחות מ"ג תיבות. (28) ראבי"ה: כי הא ראמרין בערכיו. (29) ח' ע"ב. ובפע: דף קע"ו הגי' משובשת: אין פוחתים מד' חדשים המעוברים ולא נראה על ח'. (30) ראבי"ה: הילכך. (31) שם: יום אחר, שהרי יש להם תשלומין למחרתם. (32) שם: של שביעי. (33) שם: שאין לה תשלומין. (34) מכאן ועד "משל תורה" חסר בראבי"ה. (35) סוכה מ"ד ע"א. (36) פס: בשביעית. (37) שם מ"ג ע"ב. (38) ראבי"ה: כראמרין התם אנו לא בקיאין בקביעת דירחא וכו'.

פי' קי"ט

שאלתי את פי מורי-צדק⁽¹⁾: על חדשי העיבורים⁽²⁾ שאנו עושין מלאין כדגרסינן [התם]⁽³⁾. וכך אנו נוהגין בגולה⁽⁴⁾ משום רבינו, לעולם אחד מלא ואחד חסר עד שיודע לך שהוקבע ר"ח בזמנו. דאדר שיני לעולם חסר כמשפטו, שבט מלא אדר חסר. וכשאנו עושין שני אדרים, הראשון הסמוך לשבט הוא עיבור לשנה. שכן אי אתה קורא את המגילה ולא השמעת את השקלים עד אדר השיני, דקיימא לן כמאן דאמר⁽⁵⁾ מצוות הנוהגות בשיני אינן נוהגות בראשון. והילכתא כרבנן דאמרו⁽⁶⁾ כמה עיבור שנה שלשים יום. ודינו להיות מכ"ט [יום] וחצי כדין המולד, הרי ז' חצאי יום שהיו⁽⁷⁾ עיבורין מדחין⁽⁸⁾ הקביעות ממקום⁽⁹⁾ המולד, שעלידי אחד מלא ואחד חסר היו באין⁽¹⁰⁾ כאחד, אבל הן מאחרין הקביעות הרבה לאחר המולד: ועוד על מרחשון וכסליו שהמליאין רבין על החסירין, ששמעתי אומרין שזהו מנהג והילוך שלנו⁽¹¹⁾ שלשה ושלשה מחזורין שבעולם. בראשון יש ט' מליאין וה' חסירין והשאר כסדרן. ובשיני [יש] לו⁽¹²⁾ ה' מליאין וה' חסירין והשאר כסדרן. והשלישי כבראשון⁽¹³⁾ ט' מליאין וה' חסירין. נמצא שהמחזור מדחה הקביעות לפניו, אותן ד' ימים שהמליאין רבים יותר⁽¹⁴⁾ מכנגד [=על] החסירים, [ועוד] ז'⁽¹⁵⁾ חצאי-יום של עיבורים, הרי ז' ימים וחצי שהקביעות נדחה ממקום⁽¹⁶⁾ מולדו. ואיך⁽¹⁷⁾ יתכן לעולם שיבואו עוד הקביעות והמולד בו ביום⁽¹⁸⁾. אתמהא:

קי"ט : תשובה זו מר"י זר"י לרש"י הוצאה נלקוטי הפרדס ד"ק ל"ז ע"ג [=ד' אלף] כ' ע"ג וע"ג = פע: דף קע"ד וקע"ה = פרדס סי' קנ"ג; ונשינויים רבים נשנה ל' סי' קס"ח נשם: מלאתי נשם רצינו שלמה זל"ל:

קי"ט : (1) פע: מורה צדק; ועל-דבר התואר מורה-צדק השווה ר"ל ניצבורג בספרו הגרמני „כתה-שאינה ירועה" עמ' 317-303. (2) רעיוורין (שם). (3) ר"ה י"ט ע"ב. (4) פע: וכך אנו נוהגין משום ר'. (5) מגילה ו' ע"ב. (6) ר"ה שם. (7) שבה"ל: שהעבורים. (8) פע: מריחין. (9) [=מיום] המולד. ותיקנתי זה עפ"י שבה"ל שם. (10) שבה"ל: שוין באחד. (11) =של כ"ל. (12) פע: יש לך חמשה מלאים; שבה"ל: ח' מלאים. (13) פע: כבראשיתו. (14) =שהמלאים רבים על החסירין (וכ"ה בשבה"ל שם). (15) שם: ועור זו חצאי יום; פ': יותר י"ז חצאי יום. (16) פע: משום מולדו בכל מחזור. (17) שם: ואין יתכן. (18) שם: ביום אחד.

והשיבני ר' [=רבינו]: הרי יש לך כנגדן" (התש"צגין של כל שנה ושנה שלאחר שכלו [=כסליו] חדשי-השנה") באחד מלא ואחד חסר. נמשך" המולד ונכנס ביומו של קביעות כדי-שיעור" של תשצ"גין השנה, פעמים עד שתי ידותיו של יום, פעמים עד חציו, עד שלישי" (עד רביעו ומאחרין המולד ונקדם הקביעות והתש"צגין של" מחזור, כולן עושין" קרוב לז' ימים. הרי איחור זה" [=של מועד על-ידי התש"צגין עולה לך כנגד איחור הקביעות] של מולד מרחשון וכסליו והעיבורין. ועל-ידי כן משוין זה את" זה לעולם עד שאין" נפרדין זה מזה יותר מזה:

סי' ק"ב

לולב שלא נאגד רק אגד אחד כשר כר' (סדור רש"י 146)
 יהודה דיליף קיחה קיחה מאגודת
 אזוב. ולא מצינו שם" מניין אגדין
 וברוב" סג. אבל מצינו" בשלש לנוי,
 משום זה אלי ואנויהו:

שלמה בר יצחק:

ק"ב: תשובה זו לרצונו (ותתם נסופה שלמה בר יצחק) הוצאה נהגות מרדכי הגדול (כ"י גולדשמיט) סוכה פ"ג סי' קע"ד דף 90 ע"ג [וליתא במרדכי (ד' ריוול) שס] ונפרדס סס"י קל"א; ונסדור רש"י סי' ש"ג 146, ושם סי' רע"ה 131 נשינוי הלשון. ולכל המקורות שניין ר"א אפטוביזר נרצני"ה ח"ג סי' תרס"ו 377 אות 5 נריך להוסיף: מרדכי, פרדס וס' רש"י ע' 146.

19) שם: יתרין. 20) שם: כל חדשי השנה סדורין. 21) שם: והנה נמשך. 22) שבה"ל: ושל כל תשצנין השנה; פע: של תשצ"ג השנה. 23) שבה"ל: ער שלישו" ליתא שם. 24) שם: של כל המחזור; פע: של כולם. 25) שם: עולין קרוב לז' ימים. 26) תיקנתי זה עפ"י פע: שם: שבה"ל: הרי איחור המולד על ידיו. 27) וכו"ה בשבה"ל וגם בלקה"ם; אמנם בפרדס: זה אחר זה. 28) פע: ער שאין כסדרן זה מזה יותר מזה; ובנוגע הענין שלפנינו השווה הרמב"ם ה' קדוש החודש וטור אור"ח סי' תכ"ז, ושם סי' תכ"ח.

ק"ב: 1) סוכה ל"ג ע"א. 2) אולי צ"ל: [=שום] מניין [אונדרין]; ותיקנתי זה עפ"י פרדס וס' רש"י שם. 3) אמנם פרדס וס' רש"י שם: ובחר סג. ומלשון מח"ו ע' 422 [וליתא בכ"י סס: 132] משמע: שלדעת רש"י צריך לעשות שני קשרים או כריכה וקשר. והשוות ראבי"ה 377 אות 7. 4) אולי צ"ל [=אבל מצוה לאונדרין] לנוי; ס' רש"י שם: אבל לנוי מצוה לאונדרין אפילו לרבנו למטה ולמעלה שלא יתפורו הערכה לכאן ולכאן.

פי' קב"א

ועל היקף (י) שבכל ימות החג נשאל (י) רבינו נ"ע וכן (י) השיב: שכתב (י)
על ההיקף שבכל ימות החג, שיש (י) חלוקין ואומרים אם אין
לולב אין היקף, ויש (י) או' יש היקף אע"פ שאין לולב מצוי: אני כבר
נשאלתי על (י) זה כמה שנים והשיבותי כדברי האו' יש היקף. ושנית (י)
בה, שדימיתי דכי איתותב רב יוסף ממתניתא (י) דחיבוט ערבה, אכולה
מילתא איתותב, בין בהא דאמר ערבה לאו בנמילת, בין (י) דאמר
היקף אחת (י) שבכל יום ושבע של שביעי בלולב. ואמרתי (י) אחרי
שהושב רב יוסף, ושמעינן דבערבה (י) הוה הוא היקף. אלמא לא הוזכר
לולב לעיניין היקף אלא ערבה. ואמור (י) רבנן דלא עבדינן לה (י) האידנא
שבעה זכר למקדש. לפיכך דימיתי שהיקף זה שאנו מקיפין בכל יום
לא חובה (י) הוא עלינו (י), אלא בענין זכר למקדש לערבה שבע (י)
מנהג בעלמא הוא. ולולב לא מחייבו ולא פוטר, שהרי אין (י) לולב

קב"א: מח"ו (כ"י סמ:) ח"א 139 [=סי' שפ"ז ע' 444 נשינויים ענומים ונלי
חתימתו נסופו] נס: נשאל רבינו נ"ע; סדור רש"י רכ"ז ע' 110; לו"ז ח"ז
סי' שט"ו נשינויים רבים נס: וזו תשובת רש"י [וחס נסופו: שלמה נר' ילחק]:
ונקינור נמרץ נל"ח ח"א סי' ל"ד [קט"ז ע"ד] נס: וע"ז נשאלה שאלה אל הר"ש
ז"ל. ונתשובת רבינו ענמה נתקיים כלן זכר תשובת רש"י היותר קדומה, שאינו ידוע
לנו ממקור אחר [והשווה מנז'א]:

קב"א: (1) בנרפס: של כל ימות החג; וככל המסורות שציון שם רש"ב [ס' רש"י 110]
צריך להוסיף: א"ח. (2) א"ח: וע"ז נשאלה שאלה אל הר"ש ז"ל; או"ז: וזו תשובת רש"י.
(3) בנרפס: זכר השיב. (4) שם: על שכתב על היקף של כל ימות החג; או"ז: ושכתבת על
היקף. (5) שם: שיש חולקין ואו' שאם אין לולב אין היקף; או"ז: שיש חולקין ברבר
ואומרים שאין היקף בלא לולב, [וגם אמוראי א"י ובבל נחלקו בזה (סוכה מ"ג ע"ב)], לא
בלבר הראשונים. והשווה רי"צ"ג ח"ב קי"ג, עיסור ח"ב מ"א ע"ב, מח"ו 443, מנחין סי'
י"ד, ריב"ן באו"ז שם, וראב"ה ח"ב 397 סוף אות 9. (6) גם הריצ"ג שם מוכיח שההקפה
היתה בערבה. ובאו"ז: זה ליתא שם. (7) שם: על זאת והשיבותי כדברי כו'. (8) ס' רש"י:
ומעיתי בה; והוא מעיר על ענותנותו הגדולה של רבינו [ועי' מבואי]. (9) סמטניתין
[סוכה מ"ג:]; או"ז: מהא מתני'. (10) בנרפס ובאו"ז: במאי דאמר. (11) שם: היקף אחת
[שבכל יום]. (12) באו"ז: זה ליתא שם. (13) שם: הוה תהיא היקף; ובנרפס: היה אותו
היקף. (14) שם: דאמור; או"ז: ואמרנו. (15) ל"ה. (16) שם: הוטל עלינו; או"ז: מוטל
עלינו; ס' רש"י: עלינו הוטל. (17) שם: לא בענין זכר למקדש לערבה ז'; או"ז וס' רש"י:
הא לא בענין זכר לערבה; ובכ"י סמ: רק אלא בענין זכר למקדש. (18) שם: אלא מנהגא
בעלמא; או"ז: ראינו אלא מנהג בעלמא. (19) שהרי אין [=זכר] לולב בהיקף; ותיקנתי
זה עפ"י או"ז; ובנרפס: שהרי אין זכר למקדש לולב בהיקף.

בתיקף: [=אבל עתה²⁰) יישר כחו של אחי²¹) שלמדתי מפלפולו. ויש לומר שלא²²) לחנם הנהיגו הראשונים כלולב היקף], קסברי²³) מחוורתא היא, כי אתותב רב יוסף מהא מתניתא²⁴) [=אהא דאמר ערבה בזקיפה], ולא בנטילה אתותב, ושמעינן מינה

(א"ח ח"א ל"ד)

וע"ז נשאלה שאלה אל הר"ש ז"ל: מי שאין לו לולב אם צריך להקיף את התיבה³¹): והשיב: ראוי צריך להקיף את התיבה, רהא³²) בשבת אין מקיפין ראוי נוטלין לולב. כד מי שאין לו לולב אין צריך להקיף ע"כ:

(או"ז ח"ב שט"ו)

וזו תשובת רש"י: ושכתבת על היקף שבכל ימות החג שיש חולקין בדבר ואומרים שאין היקף בלא לולב. ואני כבר נשאלתי על זאת והשיבותי בדברי האומר שיש היקף....

דבנטילה, אבל מילתא אחריתי דאמ' היקף דמתני' כלולב, וכן אמ' ר' אלעזר, בדוכתיה קיימי, וההיקף²⁵) כלולב הוה. וכיון שהוטל עלינו חובה לעשות²⁶) ללולב זכר למקדש שבעה, הנהיגו²⁷) להקיף בו כל שבעה זכר למקדש, ואם אין לולב אין היקף. וכן²⁸) [=נראין] הדברים, וחזורני בו מבראשונה²⁹):

שלמה בר' יצחק³⁰):

סי' קכ"ב

וששאלתם: בחולו של מועד אם אסור לסרוק ראשו אם לאו. מותר לחוף ולסרוק ראשו בחולו של מועד, שאף בשבת וביום טוב נחלקו

קכ"ב: תה"ז סס"י מ' ז' 24, זין תשנות רש"י; הלורה סי' ק"כ 217; תה"ז סי' פ"ד 289 זין תשנות ר"י זר' יהודה; סדור רש"י סי' תר"ל 300, מרדכי

(20) מכאן ועד "קסברי" נשמט כולו בכ"י סמ: שלפנינו; ותיקנתי זה עפ"י הנרפס. (21) [=ויוסיף אומץ] שלמדתי מפלפולו [וב"ה באו"ז]. ותואר "אחי" המובא כאן [באו"ז ובנרפס ובס' רש"י] כוונתו לר' שמעיה תלמידו. ולפ"ד אולי בשביל זה השמיטו חמעתיק כ"י סמ: [רהוא מהדורת ר' שמעיה ולא מהדורת ר' שמחה מויתרי] (וחשווה מבואי). (22) או"ז: שלא על חנם הנהיגוהו הראשונים קסברי כו'. (23) שם: קסברי כי אתותב רב יוסף; ובנרפס: קסברי רמחורתא היא. (24) תיקנתי זה עפ"י או"ז ונרפס שם. (25) כ"ה ג"כ בסדור רש"י; או"ז: והיקף נמי בלולב. (26) כ"ה ג"כ באו"ז; אמנם בנרפס ובס' רש"י: לולב זכר למקדש. (27) ס' רש"י: הנהיגוהו. (28) =נראין הרברים; ותיקנתי זה עפ"י הנרפס וס' רש"י; ובאו"ז: חסר שם. (29) בכת"י סמ: ובאו"ז: וחזורני כי בראשונה [=בו מבראשונה]; ותיקנתי זה עפ"י ס' רש"י והנרפס שם. (30) חתימתו של רבינו בכ"י סמ: ובאו"ז: וחסר שם בס' רש"י ובמח"ו הנרפס. (31) הקפת התיבה היא במקום מובה [שבה"ש סי' שס"ט] ומקורו הוא במדרש שוחר טוב ע' 396 אות 8. וחשווה ר"א אפטוביצר בראבי"ה ח"ב שם. (32) טעמא זו ליתא בתשובת רש"י שלפנינו במס"א; אמנם בראבי"ה ח"ב 408: ומה שאנו מקיפין עם הלולב בזה"ו לאו רוקא, רהוא הדין אף בלא לולב [ונעלמה מעיני ר"א אפטוביצר שם אות 9].

בו אבל במועד מותר. כי האיך נראה לאמר⁽¹⁾ הדבר משום תלישת שער, השתא גלוח במועד [מותר] לבא⁽²⁾ מבית השביה ועל כל אדם לא נאמר, אלא כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולים⁽³⁾:

סי' קב"ג

וששאלתם: מהו להתחיל⁽¹⁾ לקיטת ענבים ודריכתן בנת בחולו של מועד. כדבר⁽²⁾ האבד דמי ומותר, מהא דרב הונא⁽³⁾ חצדי ליה חצדא בחולא דמועדא. ומסקנא דהא דתניא במחוכר אפילו כולו אבוד אסור, יתידאה הוא. ועוד דרב חצדי ליה חצדא ואיקפד שמואל, דחצדי דחימי הוו ולא פסיד. אבל עינבי וודאי פסידן משום דמכחש⁽⁴⁾ כחשי כי שבק להו. ועוד כשמתחילין לבצור את הכרמים⁽⁵⁾ ונותנים רשות ליכנס בהן, כל מי שאינו בוצר כרמו וודאי הוה דבר האבוד ומותר לבצור ולדורכן⁽⁶⁾ בנת:

סי' קב"ד

וששאלתם: מהו⁽¹⁾ לשכור גוים לכתחילה במועד להוליך קורות עצי בנין ממקום למקום כדי שלא יאבדו: מותר לעשות כן, ובלבד

ריש מ"ק סי' תתל"ט נ"ח ש"ר שמחה מוטררי, ונזה"ל סי' רכ"ט נ"ח: וכן מלאתי נתשונות הורה רבי [סתם].

קב"ג: האורה ח"צ סי' נ"ה 198; או"ה כ"י מ: סי' נ"א [=פר: 25]; מח"נ סי' פ"ח 289; פרדס סי' קנ"ז; לקה"פ כ"א ע"ג; סדור רש"י ריש ע' 299 נסתם [ורש"ז צהאורה הערה א' שנה צרואה וכתב: דליתא צס' רש"י]; ונמעה"ג ע' 33 צין תשונות ר"י צר' יהודה. וליתא רמזא מזה צרואי"ה ח"צ 511.

קב"ד: האורה ח"צ סי' נ"ג 197; או"ה כ"י מ: סי' מ"ח [=פר: 24] נסתם; נמח"ו סי' פ"צ 289, ונכדריס שס, וגם צסדור רש"י סי' תרכ"ד 298 צסוף הסימן

קב"ב: (1) ס' רש"י: שהרי היאר נאמר את הרבר; מח"ו: ואין לאוסרו משום תלישת שער. (2) מו"ק י"ג סע"ב; ס' רש"י: מותר לבא מן השבייה; מח"ו: דהשתא גילוח שרי לבא מן השבייה וממדינת הים. (3) מרדכי ומח"ו: לחוף ולסדוק מיבעיא; ס' רש"י: לחוף ולסדוק אסור (בתמיה). ועיי' בפ"י מו"ק ע"ש בן היתום הוצ' רצ"פ חיות 35.

קב"ג: (1) מהו להתחיל בקיבולת ענבים בדריסתן. בנת (ס' רש"י). אם להתחיל בלקיטת ענבים ודריכת הנת (מה"ג). מהו להתחיל לקיטת ענבים במועד (או"ה). (2) בדבר האבד מותר (מה"ג). (3) מ"ק י"ב ע"ב. (4) משום דכחש כחשי (מה"ג). (5) ועיי' ירוש' ס"ק פ"ב ה"ב. (6) ולדרוס בנת (ס' רש"י).

קב"ד: (1) האורה: מה לשכור.

שיכול^י) לעשות בצנעה עושה, ואם לאו^י) שאינו יכול לעשות בצנעה (יעשה כמו^י) שיוכל. כדתנן^י) מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בשכיל שלא תאבד. ואמרינן רב יוסף הווי ליה הנהו^י) כשורי עיילינהו ביממא וכו':

פי' קב"ח

וששאלתם: ישראל שהשכיר פועלים קודם הרגל לבנות לו בניין כולו והתחילו לבנותו קודם יום טוב ולא הספיקו לגמור^י) במועד, שוב לא יהו גומרין וכבר הוא^י) בכולן אבוד ונגנב: כך^י) דעתי נוסח: שאסור להניח ולגמור במועד דאמ'^י) מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור^י). דכי אזלו אותם בני העיר וחזו לגוי דקא עביד עבדתיה דישאל ביום טוב אמרי האי ישראל יהיב עבדתיה^י) ביומא טבא ונפיק מינה חורבה ולא ידעי דקיבלה גוי מישראל מקמי יום טוב. מישמע^י) דכי אסר

נשם: יתקן נר' יהודה. [אמנם חתימת ר"י נר"י שייכה להלן. ראה האורה שם הערה ד', או"ה שם הערה א'. ופריימן שם שנה נרואה וכתב: סדור רש"י נסתם כמו שהוא לפנינו פה]. אמנם נפרדס סי' ק"ב, לקוטי פרדס כ"א ע"ג, מעה"ג 32, ונרוקח סי' ש"ד נשם: ר' נתן נ"ע שהשיב לר' מנחם (נר' מכיר) אחיו ועי' מצא למע"ג דף י"ג, וס' רש"י שם הערה א' וג'. ותשונה זו נוצעת מס' מעשה המכירי. **קב"ח**: מעה"ג סי' מ"ג נד 29; מח"ו [כ"י סמ: 52 = סי' פ"א 288]; האורה ח"ג סי' נ"ז 197; סדור רש"י סי' תרכ"ג 98 נשם: ושאלתם; או"ה כ"י מ: סי' מ"ז = פר: נד 23-24 נסתם [= וכוונתם לר"י נר"י]; ונשנה"ל סי' רכ"ז נשם: שאלו לגאונים ז"ל.

(2) צ"ל: שאם יכול (ס' רש"י ואו"ה). (3) ואם אינו יכול (ס' רש"י). (4) כמו שיכול (שם). (5) מ"ס י"ב ע"ב. (6) הנד כשורי עיילינהו ביומא פני כל (ס' רש"י); הנני כשורי ועיילינהו ביממא (מה"נ).

קב"ח: (1) מהו שיגמורו כמועד לפי שאינו רוצים ליבטל, ואם לא יהו מניחין לגמורם במועד שוב לא יגמרו (מח"ו). (2) והוא סבור ככולן אבד וכנגב רמי (האורה). (3) בה דעתי נוסח. שאסור להניח להם לגמור במועד (מח"ו). (4) ראמר שמואל (סדור רש"י). מ"ס י"ב ע"א ועי' בתוס' ע"ז כ"א ע"ב ר"ה אריסא. (5) אסור, דהיינו גוי שקיבל מלאכה מישר' קודם יו"ט בתוך התחום אסור (ס' רש"י ואו"ה). (6) יהיב עבדתיה לגוי ביומא טבא לכתחילה (מח"ו). (7) ובמח"ו: ומשמע רכי אסר שמואל כנון במלאכה שהיא ידועה שהיא של ישראל, אבל חוץ לתחום קאמר שמואל רמותר רהוי כמקום שאין ישראל רגילין לבא שם. ובסדור רש"י: ומשמע רכי אסר שמואל כנון במלאכה שהיא ידועה שהיא של ישראל ורגילין לבא שם.

כאן שמואל במלאכה שידועה שהיא של ישר' אבל חוץ לתחום קאמ' לשמואל דמותר במקום שאין רגילי' ישר' לבוא שם. ואמ' ר' פפא אי איכא מתא דישר' דרין שם ומקרבא להתם אסו' דחזו ליה בני ההוא מתא. ומסקנא בחולו של מועד דשכיחי אינשי דאזלו¹) מדוכתא לדוכתא אפי' חוץ לתחום אסור. ואמרינן מור זוטרא בריה דרב נתן²) בנו ליה אפדנא³) (במועד⁴) מקבלי קיבולת חוץ לתחום. אקלעו רב⁵) ורב ספרא ורב הונא בר חיננא ולא עאל⁶) לגוה. דקסברי⁷) אפי' חוץ לתחום אסור דרגילי למיזל להתם:

פי' קב"ו

וששאלתם¹): מהו לתקן פרסות סוסים בחולו של מועד בנגרי ברזל, דכי' נזדמן לו דרך בחולו של מועד, יש לומר כדבר²) האבד דמי ושרי³) על ידי אומן גוי לצורך המועד: כל הני מותר במקום שנחגו, אבל⁴) ליתן כלים לכובס גוי⁵) וליתן כלים לגוי אומן לתופרן מתחלה, קיבולת הוי⁶) ואסור:

קב"ו: תשובת ר' ינחק צר' יהודה זו הוצאה נזס ר"י צר"י נמעה"ג 33; פרדס סי' קנ"ז; לקה"פ כ"ח ע"ג; מח"ו (כ"י סמ:) דף 52 ע"ו [=סי' פ"ה וסי' פ"ו 289]; האורה ח"ג 198; לו"ה (כ"י סמ:) דף 85 ע"א [=כ"י מ: סי' מ"ט וסי' נ' =פר: 24-25]; וסדור רש"י ע' 298 נכמה שינויים. והשווה ראזי"ה ח"ג 506 אות 11, ומנזל לס' רש"י 47 אות 2:

(8) עי' ר"ס אות צ'. (9) ולפנינו במ"ס: ררב נחמן. וכ"ה בס' הסדרים שם. (10) ובאו"ה בטעות: אפנרא. (11) בחולו מוערא (מח"ו). (12) איקלעו רבה (האורה). איקלעו רבא (או"ה). וליתא בנמרא שלפנינו. (13) במח"ו: ולא עיוץ לנביה.. ובס' רש"י: ולא עייזו לנביה. (14) כ"ה במס"א. אמנם באו"ה: רקסברי חוץ לתחום אסור. והשאר חסר שם.

קב"ו: (1) או"ה: ששאל מהו לתקן פרסות סוסים בנגרי רפרזלא; מח"ו כ"י סמ: ולתקן פרסות סוסים בניגרי ברזל. (2) שם: רכי מזרמן לו. אולם בסדור רש"י: רכי שמין לו בחולו של מועד, ובס' סדרים: רכי טריח לו. (3) סדור רש"י: כרבר ראבר רמי. (4) או"ה: ושרי ע"י אמן לצרר המועד; מעה"ג: ומותר ע"י אומן גוי. (5) מח"ו סי' פ"ו; או"ה סי' נ' צר 25. (6) מעה"ג: אבל ליתן לכובס גוי וליתן כלים לגוי לתופרן בתחילת; מח"ו חנרפס: אבל ליתן כלים לכובס אומן [ובכ"י סמ 52: לכובס גוי]. (7) מח"ו סמ: הוא.

פי' קב"ז

מעשה בא לפני¹ ר', ששכח החזן וקראו² ארבעה בפרשת³ ראש חדש שבא בחנוכה, כמו שרגילין לקרות ארבעה בשאר⁴ חדשים. ואמר ר': אם לא היה⁵ ספר תורה של חנוכה מוצא מן הארון לא היה צריך לקרות חמישי בשל⁶ חנוכה. דהא הילכתא⁷ אין משגיחין בחנוכה ובפורים⁸ כל עיקר, כלומר אם לא קרא כל עיקר בפרשת חנוכה ובפורים אין לחוש. אבל עתה⁹ שהוציא שתי¹⁰ תורות, משום פגמו של ספר תורה שני, צריך להעמיד חמישי ולקרות פרשת¹¹ חנוכה, שלא יאמרו אותו¹² ספר תורה שיני פגום הוא, לפיכך החזירוהו בלא קרייה. ואין¹³ לומר שהרביעי עצמו יקרא בו¹⁴ בשל חנוכה קודם שיחתום בספר תורה ראשון בפרשת ראש חדש, דהוה ליה מדלג¹⁵, ואין מדלגין בתורה בשני עינינין. אבל הרביעי מאחר שקרא בשל¹⁶ ראש חדש יחתום וירד, והחמישי יעלה אחריו¹⁷ ויקרא בתורה שנייה, דמוטב שתבטל הא דאמרינן¹⁸ בחנוכה ובפורים אין פוחתין ואין מוסיפין [=עליהן], ואל ייפגם¹⁹ ספר תורה. ואחר שקרא²⁰ בספר תורה אסור²¹ לקרות בו פעם שנייה, משום ברכה לבטלה. מלבד הכהן שלאחר²² שבירך וקרא, עומד ומברך וקורא²³ במקום לוי. דאמר מר²⁴ אין שם לוי קורא כהן פעם שנייה²⁵:

קב"ז: מח"ו כ"י סמ: 46 [=הנדפס 206 סס"י ר"מ נכמה שינויים]; סדור רש"י סי' שכ"ו 159-160; פרדס סי' כ"ז; שנה"ל סי' ק"ל נסס: מנחת יצחק נסס: רצונו שלמה ז"ל.

קב"ז: (1) ותשובה זו ניתא בתניא רבתי; פרדס: מעשה בא לפני [קרי: =דבי]; וחסרה שם המלה "רבי". (2) ס' רש"י: וקרא. (3) שם: בפרשת החרש. (4) שם: בשאר ראשי חרשים ארבעה. (5) שם: אם לא היתה. (6) שם: חמשה בחנוכה; מח"ו: חמשי בחנוכה. (7) שם: דהא אמרינן הילכתא; פרדס: רקאמר אין משגיחין; ובמגלה כ"ט ע"ב: והלכתא אין משגיחין בחנוכה. (8) ובגמרא: ור"ח עיקר. ועי' ד"ס שם. (9) ס' רש"י: עכשיו שהוציא שתי ספריתורות. (10) קרי: =ספריתורות. (11) שם: בפרשתחנוכה. (12) שם: שלא יאמרו ס"ת. (13) שם: ואין צריך לומר. (14) שם: יקרא בשל חנוכה. (15) שם: מרלג בתורה. (16) שם: בראש חרש. (17) מח"ו: יעלה ויקרא בתורת שנייה. (18) והשווה לשון רס"ג, הביאו אבודרהם ר"פ ל"ט ע"ב בשם: וכתב רבינו סעדיה, ונמצא בסדור רס"ג צד שם"א אות 6. (19) ס' רש"י: ואל יפגום. (20) שם: שקרא בתורה. (21) מח"ו: אסור אותו לקרות. (22) שם: שאחר שבירך. (23) שם: ומברך במקום לוי. (24) שם: דאמר מר אם אין שם לוי; ועי' גימין נ"ט ע"ב. (25) וזה חסר במח"ו הנדפס. ובפרדס מסיים לבסוף בזה"ל: ואח"כ מתחיל בכל הברכות כולן, יצא אחד מברך כולן יצאו ידיחובתן.

פי' קב"ח

(הנייר כ"י סמ: 26א)

ומעשה בא לפני רבי' משה
[==שלמה] 2: באשה שהייתה צריכה
לרכוב אחר השלטון בחמישי. ושאלה
(ר') את פיו אם תוכל להמתין
להתענות עד למחר ע"ש:
והשיב: כי מאחר שקבעו הציבור
להתענות בחמישי אין לפרוש מן
הצבור כלל. וא"ר אעפ"י שאין זה לא
מן התורה ולא מדברי סופרים, אלא
מנהג בעלמא. רמרכי התענה בפסח
שנ' ויעבור מדרכי. ואמ' שעבר
והתענה בי"ט ראשון של פסח. והא
דכתיב דברי הצומות וזעקתם, לא קאי
אלא אדורות 15) [צ"ל=לא קאי
אדורות] שהרי לא עברינו זעקה.
מ"מ אין להקל לפרוש מן הצבור:
עכ"ל ההג"ה:

מעשה¹) שהיה ואירע פורים באחד
בשבת וקדמו²) להתענות בחמישי³)
בשבת וכן⁴) עמא דבר: ובאתה⁵) אשה
אחת לפני ר' שהיה לה לרכוב אחר⁶)
השלטונה. ושאלה⁷) [אם] איפשר
שתתענה למחר ותאכל היום מפני טורח
הדרך. ואמר⁸) ר' אעפ"י שאין [זה]
תענית ציבור קבוע, לא מדברי תורה ולא
מדברי סופרים, אלא⁹) שנהגו העם כן
שהרי אותם¹⁰) תעניות שהתענה מדרכי
בשושן¹¹) בפסח התענה ג' ימים דכת'¹²)

ויעבר מדרכי ואמרי' במגילה¹³) שעבר יום ראשון של פסח בתענית.
ואי¹⁴) משום דברי הצומות וזעקתם דכתיב בקרא לאו היינו קבלת צום

קב"ח: מח"ו סי' רמ"ה 210 [=כ"י סמ: 487]; סדור רש"י סי' שמ"ה 168;
פרדס סי' ר"ד = [פע: דף רנ"ז-רנ"ג]; שלה"ש סי' קל"ד נסס: מלאתי נסס רנינו
שלמה ז"ל; ס' הנייר (כת"י הסמינר) דף 26א נסס: ומעשה
נל לפני רבי' משה [=שלמה]; ח"ח סי' כ"ו (ק"כ ע"ג) [=כל זו סי' מ"ד
(ל"ח ע"ג)] נסס: תשובת שאלה אל הר"ש ז"ל; וספר מנהגים דני מהר"ם ז"ל
מרוטנבורג 75-76 ולכל המקורות שזיינתי שם נריך להוסיף: ספר הנייר.

קב"ח: 1) מח"ו סמ: ושבה"ש: מעשה ואירעו פורים; נייר: ומעשה בא. 2) כצ"ל:
[==שלמה]. 3) מח"ו סמ: הציבור; שבה"ש: הקהל. 4) שם: שלפני השבת. 5) שם: וס'
מנהגים: דהכי עמא דבר; שבה"ש: כמנהג הקהלות. 6) שם: ומעשה ובאתה אשה אחת לרכוב
ולילך אחרי השלטונה; א"ח: פעם אחת באה אשה אחת ושאלה לפני הר"ש ז"ל שהיא רוצה
לרכוב; נייר: באשה שהייתה צריכה לרכוב אחר השלטון בחמישי. 7) שבה"ש: אצל השלטון.
8) מח"ו סמ: ושאלה ר' אם היא יכולה להתענות למחר ותאכל היום; א"ח: אמרה, אם אוכל
לאכול היום ואתענה למחר; נייר: ושאלה את פיו אם תוכל להמתין להתענות עד למחר ע"ש.
9) שבה"ש: ואמר רב [=רבי] תענית זה אינו מדברי תורה. 10) שם ונייר: אלא מנהג בעלמא;
ס' מנהגים: לזכר בעלמא; מח"ו סמ: אלא נהגו העם. 11) שם: שהרי תענית של מדרכי
ואסתר היו בימי פסח; נייר: רמרכי התענה בפסח. 12) מח"ו סמ: חסר שם. 13) ט"ו
ע"א; מח"ו סמ: ליתא שם; נייר: ואמ' [=ואמרינו] שעבר והתענה בי"ט ראשון של פסח.
14) נייר: והא דכתיב; שבה"ש: ואם נפש ארם לומר דברי הצומות וזעקתם כתוב, אין זה
פירושו אלא בר פירוש. 15) אולי צ"ל: לא קאי אדורות.

לדורות. דא"כ וזעקתם¹⁶) נמי, מאי זעקה לדורות אנו צועקים חס ושלום. אלא¹⁷) הכי קאמר על דברי הצומות וזעקתם¹⁸) והצרות שעברו עליהם בימי המן, קבלו עליהם היהודים¹⁹) פורים זכר לניסים: מכל מקום²⁰) אסור לו לאדם להיות פורש מן הציבור, כדאמרי' בפ"ק דיבמות²¹) לא תתגודדו, לא תעשו מצות²²) אגודות אגודות: ויש פרושים²³) שאע"פ שמתעניין²⁴) בחמישי עם הציבור חוזרין ומתעניין למחר כדי לסמוך התענית לפורים שכן הוא דינו. הואיל ואי אפשר לו²⁵) בשבת יעשה בערב שבת. ור' קורא²⁶) עליהם [והכסיל] בחשך הולך. מפני²⁷) שהוא עצמו אינו אלא מנהג [שעושיין] זכר²⁸) לדבר, והן²⁹) מחמירין לעשותו במקומו כאילו הוא קבוע מן התורה. וכיון שהורגלו³⁰) רבים³¹) בחמישי [דיו] בכך. ולכך נהגו³²) בחמישי לפי שאין מתעניין ערב שבת:

פי' קב"מ

ולעניינן ברכה כך השיב רבינו שלמה מ"כ¹):

קב"מ: תשובה זו [נלי נוסח השאלה] הוצאה נחמ"ו סס"י רמ"ה ריש ע' 212 [=וליתא שם כ"י סמ: 48ג] נסס: רצינו שלמה; הגהות מרדכי (כ"י סמ:)

16) מח"ו סמ: דאם כן וזעקתם, מאי זעקה לדורות איכא, דמה אנו זועקים עכשיו; נייר: שהרי לא עכרינו זעקה; פרס: דמה אנו זועקים בשביל אסתר, אין לנו אלא זכירה ועשייה, כדכתיב נזכרים ונעשים, כלומר נזכרים אותם ימים לספר זה עם זה, והיינו קריאת המנילה. ונעשים ימי משתה ושמחה, והזכרת הדברים אין זו זעקה. 17) פס: אם כן דברי הצומות וזעקתם הכי קאמר: שכה"ש אלא כד פירוש. 18) מח"ו סמ: והזעקות. 19) שם: לעשות פורים לדורות, זכר לניסים; שבה"ש: לזכר הנס לדורות. 20) שם: מכל מקום לא מתיר אדם לעולם שיהא פורש מן הציבור; שבה"ש: ואעפ"כ לא אתיר לאדם לפרוש מן הציבור; א"ח: והשיב, אינו מותר לאדם בעולם לפרוש מן הציבור; ס' מנהגים: מ"מ לא התיר לאדם שיהא פורש מן הציבור; נייר: מ"מ אין להקל לפרוש מן הציבור. 21) י"נ ע"ב; שם: דאמרינן לא תתגודדו וכו'; ס' מנהגים: דכתיב לא תתגודדו ודרשינו לא תעשו אנודות אנודות. 22) כ"י סמ: ליתא שם. 23) שבה"ש: ויש מן הפירושים; א"ח: ויש אומרים. 24) מח"ו סמ: עם הציבור בחמישי חוזרין ומתעניין בשישי. 25) א"ח: ואי אפשר לעשות בשבת, יתענה בע"ש; ס' מנהגים: דהואיל ואי אפשר להתענות בשבת, יתענו בע"ש. 26) מח"ו סמ: קורא עליו. 27) שם: הוא עצמו; ס' מנהגים: דהוא נופא אינה אלא מנהג. 28) שם: לזכר בעלמא. 29) שם: מחמיר; ס' מנהגים: וזה בא להחמיר כאילו הוא וכו'; א"ח: והוא מחמיר על עצמו לעשות במקומו וכו'. 30) שם: כיון שהרגילו רבים; שבה"ש: וכיון שנהגו רבים. 31) שבה"ש: להתענות בחמישי דיינו בכך. 32) מח"ו סמ: מכאן ועד סופו ליתא שם; א"ח: עכ"ל הר"מ [=הר"ש] ז"ל.

קב"מ: 1) =מנחתו כבוד. ותשובה זו נשמטה ע"י רש"ב כמבוא להאורה צר 156, ושם 106.

ועל מקרא מגילה אני^י) אומר, בין שהן עשרה בין שאינם^י) עשרה, צריך לברך^י) לפנייה ולאחריה. ואחד מוציא כל השומעים^י) ידי חובתם: ויש חלוקים^י) עלי ואומרים שאין מברכין^י) בפחות מעשרה: שלמה בר' יצחק:

סי' ק"ל

וזו הוסד לפני רבינו תנח נפשו בצרור החיים: איש יהודי וגו', וכן ומרדכי יצא, ליהודים, כי מרדכי היהודי, שנהגו^י) העם לאומרו בפה א' בשעת קריית מגילה אינה חובה ואינו מנהג אלא שמחת^י) תינוקת. אבל מקרא^י) של י"ג מדות שנהגו העם לאומרו בשעת קריית ספר תורה בתענית ציבור, מנהג כשר הוא^י). לפי שהן דבריי^י) [=חינונים]

שנת פ"ג סי' ס"ט 43 נשינויים קלים [ד' ריוול שס סי' שז"ה; וליתא שס נד' אמשטרדם] וחתום שס נסופה: שלמה נר יצחק; והאורה ס"ל ע' 64 הערה ד'. ק"ל: מח"ו (כ"ו סמ:) סי' רמ"ה ע' 210; פרדס סי' ר"פ; שנה"ל סי' ר' נס: מנחת נס ר' שלמה; תניא סי' מ'; והגה"מ פ"ל מהל' מגילה. אמנם נמעה"ג (סוף ע' 46, ונמנול שס ריש דף י' ושס דף כ"ל הערה ל"ו) מיהס מה ששייך לרש"י ע"ש: ועוד אמר הרצ ר' קלונימוס [=וכוונתו לר' קלונימוס הזקן מאשפירא].

(2) כאן מתחלת התשובה לרש"י בכ"י סמ: א48. (8) שם: בין שאין עשרה. (4) שם: צריך לברך ואחר מוציא [בלי המלות „לפניה ולאחריה“]. ותשובה שלפנינו סתאימה לשיטתו של רש"י במח"ו ריש ע' 208 [=סרור רש"י 168, וליתא במח"ו כ"י סמ: א48]. (אמנם לא למש"כ בשם ר"ש וצ"ל בשבח"ל סי' קצ"ה [=תניא רבתי סי' ס']):: אבל רבינו שלמה חולק עליו [=דע"ג] וא' שצריך לברך אפילו ביחיד בין לפנייה בין לאחריה, וכו' עמא דבר. וברר אנב כראי להעיר כאן שבמח"ו כ"י סמ: א48 הנירסא ברברי דע"ג היא כהוגו: הילכר אמ קרא אותה [בלי המלה „בזמנה“] בעשרה סברד לפנייה ולאחריה [וצריך לחוסא נירסא זו למה שהעיר ר"א אפסוביצר בס' הוספות ותקונים לראבי"ה סוף ע' 118, ונס להניה שם מעה"ג עמ' 47]. (5) שם: בלי המלות „ירי חובתם“. (6) שם: חולקין עלי [שבח"ל 5 כלל נ"ר מ"ח ע"א בשם: ועוד כתב, ושלה"ש ס"י קצ"ה ע"ו ע"א בשם: ר"ש וצ"ל מצאתי]. (7) שם: פחות מעשרה. ובנ"ק סי' קל"ד: ומגילה בזמנה ושלא בזמנה בעשרה, והקורא אותה לעצמו או לנשים לברן אין לו לברך [והשווה מה שהעירותי בס' מנהגים דבי מהר"ם ב"ב עמ' 1 אות ה'].

ק"ל: מח"ו (כ"י סמ:) סי' רמ"ה ע' 210; פרדס סי' ר"פ; שנה"ל סי' ר' מנהג (מעה"ג). ובהנה"מ: ונהנו הקהל לומר אלו הפסוקים וכו'. (2) אולי צ"ל: אלא שמחת [ח]תינוק[ו]ת הוא. (3) מעה"ג: אבל מקרא י"ג מרות מנהג כשר הוא. (4) ותורה היא (שם). (5) שם: לפי שהן דבריי חינוי וריצוי הוא ודברי רחמים.

וסליחות, והן הן י"ג מדות שאינן חוזרות ריקם^(*). ודרך הוא ששליח ציבור מתחיל^(*) בפסוק ושותק כדי^(*) לרמוז לציבור לאומרו. ולא מפני שיחא חובה כן. וכן נהגו^(*) העם לומר וסלחת לעונינו ולחטאתינו ונחלתנו:

סי' קל"א

ראינו בנ"א^(*) שנוהגין לחלק מתנות בפורים לעבדים ולשפחות^(*) העומדים בבתי ישראל. והיה הדבר קשה^(*) בעיני ר' כקוצים^(*), לפי שלשון ומתנות לאביונים, בישראל נאמר ולא בגוים. והנותן^(*) לגוים גוזל לעניים ומראה בעצמו^(*) כאילו הוא מקיים עכשיו [=מצוות]^(*) ומתנות לאביונים הנאמרה^(*) באביוני ישראל. ולפי^(*) שמתחילה התחילו עניים המתביישין לשלוח תינוקות שלהם ביד גויות^(*) מניקות להחזיר

קל"א: מח"ו (כ"י סמ:) 487 [=סי' רמ"ח ע' 211 נשינויים רנים ועלומים] נזס: ר' [סתם]; פרדס סס"י ר"ה [=פע: 255]; לו"ה כ"י מ: ל"ט ע"ז; סדור רש"י 168; מנהיג ה' מגילה ד"ק סי' כ"ו [=כ"י סמ: 423] נזס רנינו שלמה; והנה"מ ה' מגלה סי' פ"ז נזס: כתנ תלמיד אחד לפני רש"י. אמנס נמעה"ג סוף ע' 46, ונזסה"ל סי' ר"ז מיהס [מה ששייך לרש"י] לר' קלונימוס הזקן. ועפ"י חמשה עדים יקום דבר שהוא לרנינו:

(6) ובמעה"ג מוסיף מה שנלקה בחסר כאן: לפיכך כופלים הציבור כדי שיתגלגלו רחמים עליהם שתפילתו ותחינתו של ציבור מקובלת היא משל יחיד. (7) מתחיל ראש המסרא ושותק עד שיאמרו הן. ואחר כך חוזר וגומר לכפול כדי שיתגלגלו רחמיו יותר (מעה"ג). (8) ואינו אלא לרמוז לציבור לאומרו (שם). (9) וכן נהגו לומר וסלחת בסליחות, שמתחיל שליח צבור וציבור גומרים (שם).

קל"א: (1) ובנרפס: וראינו בני אדם. (2) שם: הררים עם ישראל; הנה"מ: העוברים בבית ישראל; ס' רש"י: לעברים ושפחות בבתי ישראל. והשווה, עברים וסחר עברים אצל היהודים בימי הבינים" לר"ש אסף, "ציון" שנה ד' ספר ב' 105 [הרפסה מיוחדת ע' 15] אות 95 [וצ"ל שם: מח"ו ע' 221 במקום עמ' 217]; ומבוא למעה"ג ריש דף י', ושם דף כ"א אות צ"ח. (3) שם: קשה מאד. (4) מכאן ועד, כאילו" חסר שם. (5) סדור רש"י: וזה הנותן פרומה לעבר גוזל לעניים. (6) שם: ומראה עצמו כאילו מקיים עכשיו; מח"ו הנרפס: שרומה כאילו הוא מקיים. (7) תיקנתי זה עפ"י ס' רש"י. (8) ובנרפס: הנא' בישר'. (9) שם: ומתור שמתחילה כו'. (10) שם: לשלוח התינוקות על פתחיהם של ישראל [והשאר חסר שם]; ס' רש"י: לשלוח את התינוקות שלהם ביד גוים ומניקות לחזר התינוקות על פתחיהן של ישראל.

תינוקות על פתחיהן של ישראל, נהגו¹¹) לתת אף לשפחות ולמניקות¹²) שלא לצורך תינוקות. ואין ר' נוהג [=היתר]¹³) בדבר. ולדברי ר' טוב ממנו הזורק אבן [על הגליון: צרור] לים, שמראה¹⁴) שמתנות היום נעשו אף לגוים. וקורא ר' עליו¹⁵) וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל, שהרבה המקום¹⁶) זהב לישראל להביאו¹⁷) לעבודת המשכן, וכשבא להם¹⁸) מעשה העגל ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם¹⁹): משל לאדם שהיה מקבל אורחים²⁰), באו אורחי ישראל וקיבלם, באו אורחי גוים²¹) וקיבלם, איבד את הראשונה, וזהו²²) שאומרים עליו שומה הוא ודרכו בכך. אף זה הנותן²³) מתנות לגוים בפורים איבד מתנות שנתן²⁴) לאביונים, שאינו מראה²⁵) כעושה לשם שמים, אלא²⁶) כעושה שדרכו בכך²⁷):

סי' קל"ב

בתשובת ר' שלמה ב"ר יצחק כתוב: אסור למכח לגלות¹) הסימנין בראש²) הגדי ולהניח הבשר והעור מכאן ומכאן, ואח"כ חותך

קל"ב: הלכות פסוקות מן הגלוניס ד"ק ש' רע"ו סי' י"ז [=החוקר ח"א לז 46]; רלז"ה כ"י אק: מס' 637 סי' תתרפ"ו גשינויים קליס [=מנזל לרלז"ה 299].

11) מנהיג: מנהג צרפת, שנהגו לתת מעות פורים ביום הפורים לעניי ישראל בצאתם מב"ה ומביאות התינוקות גויות המניקות ונותנים להן. וקרא רבינו שלמה עליהן [בכ"י סמ: 422: וקורא ר"ש עליהם] המקרא הזה וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל. שהם בתחלה הורגלו לכך על שם ומתנות לאביונים, ועכשיו באות הגויות ונוטלות אותן. ואסור לעשות כן. 12) ס' רש"י: אף שלא לצורך תינוקות. 13) תיקנתי זה עפ"י הגי' בנרפס ובשבה"ל: ור' קלונימוס אינו נוהג כן; מנהיג: ואסור לעשות כן. 14) כצ"ל, ולשוא טרח והניח שם רש"ה: [וברבר זה אומר] ר' טוב כזורק צרור לים [=וכדברי ר' טוב [=ממנו] הזורק צרור לים]; שבה"ל: אבל אומר מי שעושה כן, טוב ממנו הזורק צרור לים. 15) ס' רש"י: שמראה שמתנות פורים אף לגוים עושים; ובנרפס: שמראה עצמו כי משלוח מתנות נעשו היום אף לגוים. 16) שם: עליהם; מנהיג כ"י סמ: וקורא ר"ש עליהם; שבה"ל: וקורא על העושה כן [הושע ב': י']. 17) שם: שהרבה הק' להם זהב. 18) שם: והביאו: ס' רש"י: והביאוהו. 19) שם: לירם. 20) שמות ל"ב: ג'. 21) שם: שהיה מקבל אורחים מישראל בשמחה. 22) שם: ובאו אורחים מאומות העולם וקיבלם. 23) שם: שאומרים העולם שומה הוא ודרכו בכך. 24) ס' רש"י: הנותן מעותיו לגוים. 25) שם: לישראל. 26) שם: שאינו נראה שהוא עושה לשם שמים. 27) שם: אלא שדרכו בכך; ס' רש"י: אלא כשומה שדרכו בכך. 28) שם: והפורש מעשות זאת, יוכה בנועם י"י לחזות [תהלים כ"ו: ב].

קל"ב: 1) ראבי"ה שם: לשחוט הסימני'. והשווה מש"כ הרמב"ם בתשובותיו [הוצ' מק"נ סס"י פ"ו ריש ע' 85] לתלמידי רבינו אמרים. 2) שם: בראש הסכין.

בית הסימנים נמי. אם כולם חתך אינו מוציא את הכהמה מידי נכילה. הא חתך אח"כ את הסימנים לא עשה שחיטה מפורעת ומגולה פרע כדתניא^(*) מולק שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט. ואמרינן^(*) מולק בסכין מטמא וכו'. אמר ר' הונא מפני שהוא מחליד ואע"פ שמולק והשחיטה מגולה למעלה:

פי' קל"ג

השוחט בסכין, אם יש פגימה בראשו למעלה או למטה, אע"פ שיש בו הכשר שחיטה שלא במקום פגם, אסור לשחוט בו לכתחילה, ואפילו אורכו [גדול]^(*). דתנן^(*) השוחט במגל יד, כגון ששחט בגב המגל, שחיטה כשרה. ותני עלה השוחט, דיעבד אין לכתחלה לא, דילמא אתי למעבד באידך גיסא שיש שם פגימות. וכ"ש בסכין, שהפגימה באותו צד שהוא שוחט בו, איכא למיגזר דילמא מישתמיט בידיה ואתי למיעבד במקום הפגימה, לפיכך אין שוחטים. וכדברי ר', אפי' הוא מונע משמחת יו"ט שאין לו סכין בלא פגימה, אפי' הכי לכתחלה לא. וגם בסדר ברייתא של חולין מצא רבי סמך, דתני^(*) השוחט בסכין פגומה, ומשמע נמי דיעבד ולא לכתחילה: מפי הרב^(*) וכן היה נוהג:

פי' קל"ד

רבי בודק סכיניו אפילו לעוף, שמא בעור נפגמה. וכן הורה לו רבו הזקן^(*) הלכה למעשה, שהביא לפניו ר' סכין אחת לאחר שחיטת העוף

קל"ג: חמש תשובות רש"י, שהנלתי להלן ע"י רבינו שמעיה תלמידו הוצאו תתחלו^(*) סי' פ"ג ע' 45. וכמה מהם הוצאו צפרדס סי' רי"ח; חו"ה כ"י מ: סי' קמ"ז; האורה ח"ג ע' 207; ספר הישר ד"ו סי' ת"ו; ומרדכי ספ"ק לחולין נגס רש"י. ועי' טיו"ד סי' ו'. וראה עפשטיין „שמעיה עמ' 7 אות 1, ע' 5 אות 3, ושם ע' 3 אות 3; וגם [ל] 131 אות 6.

קל"ד: תתחלו^(*) סי' פ"ג עמ' 45.

(3) חולין ב"א ע"א. (4) שם ב' ב'; ועי' תשו' הרמב"ם שם סס"י צ"א ע' 88. **קל"ג:** (1) שם אות ב'. (2) חולין ט"ו ע"ב. (3) תוספתא פ"ק לחולין בקצת שינויים; ועי' חולין י"ז ע"ב ובר"ן שם. (4) והתלמיד שמעיה אמרה משמו של רבינו. **קל"ד:** (1) = ר' יעקב ב"ר יקר. וצריך להוסיף תשובה זו לכל המקורות שציין אפסוביצר במבוא לראבי"ה צד 356, ושם צד 398. ועי' ב"י ודרכי משה בטיו"ד סי' י"ח.

ובדקה ר' יעקב וחזר ובדקה ואמר: אין זו פגימה אלא חורפו של סכין, שקורין אשפרא²). ושאל לו רבי: אם היתה פגימה, מה תהא עליה. ואמר לו: נבלה, דאפילו בעוף חיישינן לבעור נפגמה. וכן היה דרכו³) של ר' ז"ל לבדוק בין כל יונה ויונה לאכשורי בתרייתא, שאם תמצא פגימה באחרונה לא תפסל אלא האחרון: ומעשה בא לידי-אשר⁴), שבדק והשחיו יפה עד י' פעמים, ולאחר שחיטת-התרנגולת בדקה בצפורן ולא חגרה⁵) בה. והיה לכו מגמגם עד שהצצה בשמש לנגד עיניו ונדמה לו שם פגימה והראתה לר'. וחזר ובדק ואמר: ודאי פגימה היא זו וטרפה לו:

סי' קל"ה

והתרנגולת כבר היתה מלוגה בכלי שני כמשפטה¹). ולאחר מליגתה חזרו והחמו אותן מי-מליגה על האור ושפכום שנית על התרנגולת בכלי שני. כי כן דרך²) לעשות כדי לייפות העוף, שקורין רפריר³). ובאתי ודנתי לפניו: פשיטא לו, דאותו כלי שני שמלגו בה תחילה לא נאסר. דהואיל וכלי שני אינו מבשל, לא נבלע כלום ממעם הנבלה. אבל אותו כלי אחרון שחזרו והחמו בו כדי המליגה מהן⁴). ואמר לי⁵) ר': אם שטפו הבית⁶) השחיטה קודם שמלגוהו בחמין, הרי אותו חמין בלא איסור, וכי הוחמו שנית לא בלע אלא היתר. ואם לא שטפוהו, הרי הדיחו אותן מי-מליגה הדם של בית שחיטה⁷), וכשהוחמו שוב על האור בלע הכלי את המים של איסור, שבלולים הם בדם:

קל"ה: תחל"ו סי' פ"ג.

(2) בלשון צרפת הישנה = Apre [ראה שם אות ה', וגם במבואי]. (3) והשווה מבואי "שיטתו של רש"י בהלכה". (4) וכוונתו 5, "אשר" השו"ב, אמנם לא לתלמידו של רש"י [ראה מבואי, וגם 5. עמ' 4 אות 2]. (5) ראה תוספתא חולין פ"ד: א'; וחולין י"ח ע"א.

קל"ה: (1) רבכלי ראשון הורה רש"י שאסור למלגה [האורה ח"א 142]. (2) וכן הובא במרדכי [שבת סוף פ"ג; ושם סוף עבודה זרה] בשם ספר התרומות: שמפני זה נהגו לרחוץ הצואר יפה. ועי' גם ב"י ודרכי משה בטיו"ר סי' ס"ח [ראה שם אות ו', וגם מבואי]. (3) בלשון צרפת הישנה = Reparer והוא תקון עופות ומליגתן שנית [ראה שם אות ו']. (4) צ"ל: 5: =טה [הוא]. (5) ה"ה: =ר' שמעיה תלמידו. (6) =בית השחיטה.

סי' קל"ז

ושאלתי¹) לו: והמליגה ראשונה עצמה אי-אפשר לה בלא שטיפת-צואר קודם. ואמר לי: הואיל ואין כלי שני מבשל, אין צריך לו הדחת. שאפילו החמין שבכלי שני מדיחין לדם, אין בכך כלום, מאחר שאין בהם כח לבשל. אבל מפני מליגה זו שחוזרין ומחמין אותן מים עצמן, אם דם-הצואר מודח בהן, יש לחוש לבליעת אותו כלי שבלע מים ודם מעורבין:

סי' קל"ז

ועל המליגה¹) עצמה שאלתיו: היאך אנו שופכין הקילוח של²) רותחים על העוף בכלי שני. נהי³) דכלי שני אינו⁴) מבשל שהרי דופניו קרים הם, מכל מקום הנצוק של רתיחה ששופכין בשטיפה על העוף הרך, מבשל רוב בשרו ודמו עמו: והשיבני ר' מ"כ⁵): והא אין מרתיחין אותן כ"כ אלא פושרין.

ואמרתי לר'⁶): הרי מי שלפניו עופות הרבה למלוג מרתיחין⁷) ביותר, כדי למולגן ביחד⁸). והדבר נראה, שהרי העור כוויץ⁹) ונפשט מעל הבשר מכח קילוח¹⁰) הרתיחה שנופל עליו, וא"כ נתת דברך לשיעורין¹¹). ואני מצאתי במדר¹²) בשר על גבי גחלים שצריך ליתן

קל"ז: תחל"ו סי' פ"ג.

קל"ז: תשובת רבינו לר' שמעיה תלמידו הוצא נתחל"ו סס"י פ"ג 45; ונשינויים רנים נא"ה כ"י סמ: 47 [כ"י מ: סי' קמ"ז = כ"י ווין אל 34 = פר: חסר סס]; ונהאורה ח"ג סי' פ"ה 207.

קל"ז: 1) וכוונתו לר' שמעיה תלמידו.

קל"ז: 1) כ"י סמ: בעצמה (וכ"ה בהאורה; ונרשם שם אות א' בטעות: באמצע [=בסוף] סי' פ"ב). ולכל המקורות שציון מילר [שם אות ז'] צריך להוסיף: האורה ואו"ה. ועי' עפשטיין "שמעיה" ע' 7 אות 1, ושם 5 אות 3. 2) ==של [מים] רותחים. 3) האורה: נהו. 4) שם: ראיו כלי שני מבשל. 5) ==מנוחתו כבוד; שם: והשיבני דבי [בלי "מ"כ"]. 6) שם: לרבי. 7) ==מרתיחין [וכ"ה שם]. 8) שם: כאחד. 9) שם: כוויץ. 10) שם: קליח [קרי: קילוח]. 11) שבת ל"ה ע"ב. 12) והשווה מש"כ במבוא; ולכל המקורות שציון הח' פריימן [צייטשריפט פ. העברעישע ביבליוגרפיה 1906 ע' 179], וולצבר [ספר השנתי פפר"מ ח"ה צד 63], ואפטוביצר [במבוא לראביה 274] צריך להוסיף: תשובה שלפנינו, והאורה 207 אות ב/, ושם במבוא צד 82.

תחילה¹³) ... [החמין] בכלי שני ואח"כ נותנים לתוכו¹⁴) העוף למלגו.
 ור' א' לי נ"ע¹⁵) יפה מידר המסדר¹⁶) ויישר כחו. וגם אני כן¹⁷) היה
 בלבי¹⁸) ... [=דאין מולגין אותן אלא בכלי שני]:

פי' קל"ח

ההוא¹) ראש ורגלים של כבש שנתבשלו בפארור²) ונמלח הראש³)
 והרגלים לא נמלחו: ושאלו את ר': ואמרו שאף קדירה⁴) היתה
 מבשלת⁵) אצל הפארור מלאה בשר. והיה השמש ממרס⁶) בכף הפארור
 והקדירה: ואמר ר': שהכל אסור, אף הבשר⁷) שבקדירה. שדם⁸)
 הרגלים כדם האיברים, מידי דהוה אבשר בעלמא. ולשער⁹) בששים
 אי איפשר, שמאחר¹⁰) שדם בלוע בבשר הוה ליה¹¹) רגלים לכל חד
 וחד¹²) חתיכה דאיסורא, הילכך¹³) הכל אסור¹⁴):

קל"ח: לו"ה כ"י סמ: 883 [=כ"י מ: סי' פ"ג =פר: ע' 37]; האורה ס"ג
 סי' ז"ו 210; ונשינויים ענומים נסדור רש"י תקל"ז 287.

(13) כצ"ל לנכון = החמין בכ"ש. ותיקנתי זה עפ"י האורה ואו"ה שם; אמנם מילר [שם הערה
 ז'] טרח והניה: מים בכ"ש. ובנוגע לעניינא דהלכה, אם עירוי בכלי ראשון או בכ"ש, ראה
 תוס' שבת מ"ב ע"ב ר"ה: אבל; ותוס' ע"ז ע"ד ע"ב ר"ה: הרש [שם אות ז']; חרושי
 הרשב"א לשבת בשם: ונשאלה שאלה לנאון ז"ל; או"ז ח"ב ה' שבת ט"ו ע"א בשם: רשב"ם
 מרקק מכאן; ואוצה"נ לשבת 44 אות ה'. (14) =לתוכו [וכ"ה בהאורה שם]. (15) =ורבי
 נוחו ערן אמר לי [שם: ורבי אמר לי] ועי' עפשטיין "שמעיה" ע' 5 אות 2. (16) וכוונתו
 לרברי "סדר בשר ע"ג גחלים", אמנם לא לשמעיה תלמידו, המסדר תשובותיו של רבינו.
 ולא יאמנו רברי רא"מ ליפשיץ בספרו "ר' שלמה יצחקי" צד 131 אות 6. ועי' עפשטיין שם
 צד 5 אות 3. (17) או"ה והאורה: וכר היה בלבי. (18) והוספתי זה עפ"י האורה ואו"ה שם.
קל"ח: (1) 'בכ"י סמ: דין בשר שאינו מליח (וכ"ה בהאורה); אמנם בכ"י מ: דין
 ראש ורגלים (וכ"ה בכ"י אומיר תראז). (2) תראז: בפרור. (3) שם: והיתה הראש מלוחה.
 (4) וכ"ה ג"כ בכ"י ווין; ובכ"י מ: המלה "קדירה" ליתא שם (וכ"ה בהאורה). (5) כ"י מ:
 מבושלת; האורה: מתבשלת. (6) ממרח (כ"י מ:). (7) שם: ואף בשר הקדירה. (8) וכ"ה
 בהאורה; אמנם באו"ה פר: שהרם האיברים בבשר הרגלים (וכ"ה בס' רש"י ובכ"י אומיר
 תראז שם). (9) פר: ולשער בכפות ששים. (10) כ"י מ: שמא אחר. (11) שם: הוה ליה
 לרגלים. (12) בכ"י מ: ליתא "וחר". (13) וכ"ה בהאורה ובס' רש"י; ובאו"ה כ"י ווין:
 דהלכתא הכל אסור. (14) ובכ"י סמ: [וליתא דמיזא מזו לא בכ"י ווין וגם לא בכ"י מ:];
 מוסיף כאן לבסוף: האי בר אווזא; והובא להלן.

סי' קל"ט

והלכ' בין שמבושל^א ובין שניצלה, בין תלוש בין מחובר, כשר העוף.
[ובלבד^ב שלא יהא הנקב שמעל הלב פתוח, אלא סתום וסגור^ג].
לפי כשהוא מתחמם, מצמית^ד ועוצר הדם שבתוכו, ואינו פולט^ה
כשאינו פתוח הלב כלל. ותו אמרינן במסכת חולין^ו הלב קורעו ומוציא
את דמו, לא קרעו, קורעו לאחר בישולו ומותר. [אבל^ז] היה הלב פתוח
מלמעלה במקום קנה הלב במקום תלישתו ובישלו עם הדם שבתוכו
אסור. לפי שהדם יוצא דרך הנקב ואוסר כל המאכל, אם אין ששים
כנגד הלב עצמו לשער בו]:

סי' ק"מ

ומעשה בא לפני ר' א': מקדירה שהיו מבשלין בה דייסא ושמו בו שומן
של אווז שבתוך בני מעיים שקורין אלו"לא^ב שלא היה מלוח.

קל"ט: פרדס סי' רכ"ג [=פע: דף קנ"ג]; מעה"ג סי' ח'; סדור רש"י 287;
תשו' מהר"ס ז"צ ד"ל סי' קס"ז; אור"ז ח"א תס"ד נזס: וכן השיב רבינו שלמה
נתשנות; מרדכי חולין תרנ"ט: שכן מנל רלני"ה נתשנות רש"י; שערי דורא
סי' כ"ח נזס: תשנות רש"י; וז"י טיו"ד סי' ע"ג.

ק"מ: מעשה ר' זו ע"י ר' שמעיה תלמידו הונאה נס' הישר לר"ת סי' ת"ה
[ולא סי' ק"ה כדליתא שם נטעות].

קל"ט: (1) האורה 205: בין צלאו בין בישלו, בין רבוס [קרי: =בין תלוש], וזרקו
והשאר מותר, משום דמישע שייע ולא פליט ולא בלע. וכדאי להעיר כאן דתשובה שלפנינו
נרשמה בטעות לר' יצחק בר' יהודה בתחצ"ו סי' ע"א, בתשובות רש"י כ"י אומיר סי' קל"ג,
באו"ה כ"י מ: סי' ס"א וס"ט, ובהאורה ח"ב סי' ע"ג. ובאמת המליון, יצחק בר' יהודה
נ"ע מוסבות למטה לסיומן שלאחריו. ועפ"י חמשה ערים יקום דבר שהיא לרש"י. והח' ר"א
עפשטיין ור"י עהרנרייך שנו שם בדואה וב"י טיו"ד סי' ע"ב כתב: ונדאה שאין לסמוך
ע"ז שב' בשם תשו' רש"י להקל. (2) והוספתי מאמר מוסגר זה עפ"י פע: שם. (3) והג"י
כאן: וזרקו והשאר מותר, כנראה, שאיננה לרש"י כ"א לר"י בר' יהודה [תר' כ"י אז:
ב4, או"ה כ"י מ: סי' ס"א וס"ט, שבה"ל ח"ב כ"י אק: סי' י"ד]. (4) מעה"ג: מצתמית.
(5) והג"י כאן: משום דלב מישע שיע ולא פליט ולא בלע ממנו, כנראה, שאינה לרש"י כ"א
לר"י בר"י. (6) ק"ט ע"א. (7) והוספתי מאמר מוסגר זה עפ"י הג"י בפע: שם.

ק"מ: (1) ח"ה: רבינו שלמה; ועי' עפשטיין "שמעיה" צד 7 אות 1. (2) דאה מבואי;
וליתא בספרו של ר"ר בלונדהיים על הלועזים לרש"י שם.

והתירו ר' (8) מהא דאמרינן בשחיתות חולין (4) לא מחזיקינן (9) דם בבני מעיים וכו' :

פי' קמ"א

(או"ז ח"א סי' תע"ו)
וכן נמצא כתוב: מעשה בבית ר' כבשר שנמלח ושהה כדי שיעור צליה על הרף. ואח"כ הושם בכלי אחר שלם, שלא הי' מנוקב, והי' שם כל הלילה. ולמחר נמצא הכלי מלא מן מי המליחה שיצא מן הבשר. ושאלתי את ר': מהו לאכול מאותו הבשר. ואמר מותר, מאחר ששהה הבשר במלח כדי שיעור טרם שהושם בכלי, אין אותם חמים הנמצאים בכלי מדם הבשר שכבר יצא הדם. אין זה כי אם מוהל הבשר ולחלחלותו ומותר:

ראיתי (1) בבית ר' שהיה בביתו בשר שנמלח ויצא המינה קצת ציר והניחוה בקערה אחת. לאחר שנמלחה לילה אחת, למחר מצאתי (2) הקערה שלימה (3) ממי מלח שיצא ממנה. ושאלו (4) את פי ר' אם אסורה או מותרת. ואמר: מותרת, שאין זה אלא לחלוחית (5) הבשר :

[מעשה זו הועתק מפסקי דבי' שלמה שסידר הר"ר שמעי' זצ"ל לפניו ומכתיבת הרב רבינו שמחה מוויטרי זצ"ל. וידוע שפירשו (6) או הוא או ה"ר שמעי' לפני רבי' שלמה זצ"ל:]

(מדרכי חולין סי' תשכ"ה)

.... זה אירע בביתו של רש"י והתיר. וכן כתב רבינו שמעיה בן בתו (7) של רש"י שהוא עצמו שאל לרש"י והתיר...

קמ"א : תשובה זו לרבינו שמעיה תלמידו הוצאה גלו"ז ת"ל סי' תע"ו 1383; ונמרדכי כ"י סמ: חולין סי' תשכ"ה [=ד' ריוול סס]; ומקורו היותר עתיק נקלר נמרץ הול נתחל"ו סי' ע"ו מ"ד סע"א דריש ע"ז; פרדס סי' רכ"ו; ותשו' מהר"ם ז"צ ד"פ סי' רנ"ד זצס: תשו' רש"י.

(8) וכעין זה נמצא בפירש"י חולין ק"י ע"א ר"ה אין: אינן בחזקת דם ליאסר אם לא נמלחו; ועי' בתוס' שם ר"ה: אין. (4) מאמר רב משרשיא בחולין ק"י ע"א. (5) שם: אין מחזיקין. **קמ"א :** (1) והוא = ר' שמעיה תלמידו וקרובו; ובאו"ז: מעשה בבית ר'; ולכל המקורות שציין ר"י מילר [שם אות א'] צריך להוסיף: או"ז. ומדרכי. והשווה נרוס. במנאצין ח"ר 207, ובספרו הצרפתי נאל"א יוראיקא 196, ושם 228; ד"א עפשטיין במחברתו "שמעיה" 15 אות 3, ושם 20 אות 1; ור"א אפטוביצר בס' מבוא לראבי"ה 415 אות 13, ושם 416 אות 12. (2) [=נמצאת. (3) במובן: מליאה [ראה מבואי, השפעת גליקיום על מנונו של רש"י], או אולי צ"ל: שלימה [כלי נקב ומליאה] ממי מלח. ותיקנתי זה עפ"י או"ז: שלם, שלא היה מנוקב, ...מלא מן מי המליחה שיצא מן הבשר. (4) או"ז: ושאלתי את ר'; מדרכי: וכן כתב רבינו שמעיה בן בתו של רש"י, שהוא עצמו שאל לרש"י והתיר. (5) שם: שכבר יצא הדם, אין זה כי אם מוהל הבשר ולחלחלותו ומותר. (6) והשווה או"ז ח"א סי' שס"א צ"ו ע"א; ר"א אפטוביצר במבוא לראבי"ה 416 אות 13, ושם אות 14. (7) כנראה, ר' שמעיה לא היה נכרו אלא קרובו של רש"י; ראה עפשטיין. שם צד 4, אפטוביצר שם אות 13, ונס 14. ואפשר שצ"ל: [=בן ביתו] ולא בן בתו, וכוונתו שר' שמעיה היה היוצא והמביא בביתו של רש"י (5). (ג.)

סי' קמ"ב

שאל¹) בחור אחד לרבנו על דם דגים. והשיב לו: שאין בו איסור מן התורה אבל חכמים²) עשו חזוק³) וסייג לאסור דם דגים שכנסו במסכת⁴) בכורות, ולא אסרו⁵) אלא⁶) מוכנס, גזירה⁷) שמא יאמר הרואה⁸), פלוני אוכל דם בהמתו. אבל מי שיש לו דג שופע דם, ואם דעתו⁹) יפה, אפילו הדחה¹⁰) אינו צריך:

סי' קמ"ג

ולענין¹) ששאלת על חזוין²) שבעדשים והיתושים שבכלוסים³) רעה משולחת היא במקומות⁴) הללו. אבל אין אנו נוהגי' א[י]סור לא במאכל ולא בקדרה. דתניא בשלהי פ'⁵) אלו טרפות השרץ השורץ

קמ"ב: או"ה (כ"י ונ) סי' נ"ז [= כ"י סמ: 903 = פר: ע' 45] נסס: רצנו סתם; ונשנה נהאורה ח"צ סי' ק"ל 211 נשינו הלשון.

קמ"ג: תשנה זו לרש"י הוצאה נשלימותה נתר: כ"י לזמיר סי' י"א [= סי' קמ"ג על הגליון] 77 ד"ל 45, ונמלאת נתורפה ונקלור נמרץ נסס: פסק רש"י נתשנותיו נמרדכי חולין פ"ג סי' תרמ"ג; ונשנה"ל הקלר (כ"י הסמינר) סי' ד' 77 נ2.

קמ"ב: 1) או"ה כ"י ווי: שאל אחד מן התלמידים לרבינו; וראה שם אות א'. 2) האורה: אבל חכמים אסרוהו, שהוא אסור בזמן שהוא מכונס במסכת בכורות. 3) שם: ומשום חזוין וסייג לרם כהמה וחיה. 4) דף כ"א ע"ב. 5) האורה: ומשום הכי אסור ולא בשביל דבר אחר. 6) מכונס; ותיקנתי זה עפ"י כ"י סמ: והאורה שם. 7) האורה כלשון מגומגם ומסורס: שלא יאמר אדם על יאכל דם דגים מכונס, פלוני אוכל דם בהמתו; ולדעתי אולי צ"ל: ומשום חזוין וסייג לרם כהמה וחיה (על) [= אל] יאכל דם דגים מכונס, [כרי] שלא יאמר אדם, פלוני אוכל דם בהמתו. 8) וכנוגע לענין זה השווה פרש"י שם כ"א ע"ב, דמב"ם ה' מא"א פ"ו: ה"א, תשו' רדב"ז סי' מ"ו, יו"ד סס"י ס"ו, ותורת חטאת כלל ס"ב. 9) האורה: אם דעתו יפה עליו. 10) שם: לא בעי.

קמ"ג: 1) תשובה זו בלתי נמצאת כספדי רבי'רש"י שלפנינו, אמנם לדעתי דבר ברור הוא דתשובה שלפנינו היא לרש"י ולא לבנינילו ר' ששו"ן. ובפרט דכנוגע לאותו הענין מצאתי תשובה אחרת בשם: השיב ר' שלמה בר' שמשון בכ"י אזמיר [שם סי' קמ"ג; ראה להלן "נספחים" לבסוף ספדי]. והשווה האורה ח"א סי' ק"ב ע' 121, ושם מבוא ע' 166; ותשובות ריב"א ור"ת [תוס' חולין ס"ז ע"ב ד"ה: ריקא נמי]. 2) חזוין[ם]; וכ"ה מנוקד בכ"י שלפנינו. 3) והוא מין קטניות [לפי פירש"י חולין ס"ז ע"א]; והגי' לפנינו בגמרא היא = שבכליסים. 4) וע"פ סימן מוכהק(1) זה אולי אפשר לקבוע מקומו של השואל מרש"י [ראה מש"כ במבואי פרק ד']. 5) שם ס"ז ע"א.

על הארץ להוציא את הזיזים שבעדשים ואת היתושים שבכלוסים. וידוע
 וברור הוא שלא התליעו אלא באביהן ולא נודע אי פירשו וחזרו או
 לא והוי להו ספק ספיקא ושריין. (וסמכין⁶) אהא דתנן⁷) דמותרין להוציא
 את הזיזי' והייתושים שבפנים. ולא דמיין הני לתמרי דרוביהו מתליעי'
 באביהן. ולהכי אמ' רב הונא הני תמרי דכדא⁸) לבתר י"ב ירחי שתא
 שרי, דלגבי תמרים פריך תני חדא על הארץ להוציא תולעים שבתמרי'
 ושבגרוגרות, ותניא אידך על הארץ לרבות תולעי' שבעקרי זתים
 ושבעקרי גפנים אבל זיזין ויתושין שרין. אבל היכא דבשלן ויצאו לחוץ
 אינהו גופיהו אסירי ואם מתים הן אסירי מספק, דבעי רב יוסף⁹) פירשה
 ומתה מהו תיקון, וכל תיקון דאיסור' לחומר'. ואמטו להכי הן עצמן אסורי'
 בין שהן שלמים בין שהן מרוסקי' אבל המאכל אינו אסור אלא בס'
 דאין בריה וחתיכה אסורי' המאכל אלא בס'. דתנן¹⁰) גיד הנשה שנתבשל
 עם הגידי' בזמן שמכירין אותו בנותן טעם והרוטב בנותן טע' ובהני
 ליכא איסורא לא במאכל ולא בקדרה. ואע"ג דאיכא למימר¹¹) שהרבה
 נימוקו במאכל, לא מחזקין איסורא אלא מי שלבו נוקפו ובעל נפש
 כדאי הוא לפרוש מן המאכל. ועוד שנפשו של אדם קצה מהן ומצות
 פרישות יש כאן, אבל איסורא ליכא לא במאכל ולא בקדרה מכל הני
 טעמי. אבל מן הדין הוא שצריך לבוררן יפה יפה קודם נתינתן בקדרה
 ויתן אותן במים צוננים ואותן שיפרישו יעלו על המים ויקחם וישליכם,
 והשאר ישים בקדרה או ישימם במים רותחין בקדרה, כדי שלא יפרישו
 וימותו במהרה :

(6) ובמדרכי [חולין סי' תרמ"ג] איתא בזה"ל: אבל רש"י פסק בתשובותיו... דלית הילכתא
 כשמואל. (7) = דתניא [לפנינו בגמרא], וצריך להוסיף זה לאוצר הברייתות, הינער, ספר
 א' ע' 37 [וראה מה שהעירותי בטעות בספר מנהגים דבי מהר"ם ב"ב מדוטנבורג צד 2
 הערה ב'; וצריך למחוק שם את המלה: ט"ס]. (8) חולין נ"ח ע"ב, ועי' ערוך עדר כר.
 (9) שם ס"ו ע"ב. (10) משנה חולין ז': ה', ועי' בר"ם שם. (11) והשווה מש"כ ר"ח אלבעס
 בכ' האשכול ח"ב ע' 83 אות ח', ושם 125 אות ה'.

סי' קמ"ד

תשובת¹) לשון רש"י: והשתא לא בדקינן²) י"ח³) טריפות שמנו חכמים כגון נפולה⁴), שבורה, נמולה כו'. ואפילו טריפות הריאה לא הוה בדקינן⁵), אי לא דשכיחא. ומיהו היכא דנאבדה הריאה⁶) אזלינן בתר⁷) רובא וכשירה. ואין מפרסמין אלא לצנועין⁸):

סי' קמ"ה

כנף¹) עוף²) שנשבר: השיב רש"י: הכנף³) לא מטריף, אך חותכו⁴) מן הפרק ומשליך⁵), לפי שהוא אסור⁶) משום אבר מן החי: נשבר הכנף עם כל העוף⁷) מותר באכילה. אבל⁸) אם נשבר למעלה מצד⁹) הגוף חיישינן לריאה שמא נקבה¹⁰) וצריך בדיקה¹¹). וכיצד בודקין אותה¹²): מביאין שפופה של קנה דקה ומניחין בקנה¹³) בריאה ונופחין, אם נפחה כשרה, ואם לאיו טרפה:

קמ"ד: קטע תשובה זו לרצינו הוצל צספר הנייר [כ"י הסמינר] דף ט"ז 71 צסס: תשובת לשון רש"י; העיטור ח"צ [לצנז 1860] י"א ע"ג [וליתא ד"ו שס"ח, וגם לא צכ"י הסמינר סי' 282 מומלה הי"ד, ולא צכ"י שזח"ה סי' 482] צסס: וכך השיב רש"י; ופירש"י קולין י"צ ע"ג, ושם נ"צ ע"א.

קמ"ה: תשובת רש"י זו צלי נוסח השאלה נמלאת צקלור שזה"ל כ"י סמ: סי' כ' 133; וצקלור נמרץ צמעה"ג סי' ז"ה נד 95, פרדס סי' ר"כ, סדור רש"י סי' תקפ"ג 282 [אות ג'], כ"י ס' הסדרים ע"ו ע"ג, ושזה"ל סי' כ"ג.

קמ"ד: 1) והשווה אג"ו ח"א סי' תי"א, ומבוא לתחצ"ו דף כ"ו, שם 355 אות א'. 2) פירש"י שם: ואהא סמכינן ולא בדקינן כל י"ח טריפות [וצריך להוסיף תשובה זו לגנ"ש ח"ב 540 הוצ' גינצברג], וגם ל"ס' מספרות הנאונים [הוצ' אסף] 166. 3) והראשון שמזכיר בדיקת י"ח טריפות הוא תרגום יונתן בן עוזיאל על במדבר י"ט: ג' [הוצ' גינצבורגר, ברלין תרס"ג] ריש ע' 263 אות 5: ויבדקינה בתמניסרי טריפו (והובא בגנ"ש שם; וליתא בתרגום ירושלמי לתורה [הוצ' גינצבורגר, ברלין תרנ"ח] סוף ע' 53). 4) וראה לעיל תשו' רש"י סי' ע"ז, אות 5 בשם: ועל הנפול ששא"ל. 5) והשווה לעיל תשו' רש"י שם. 6) = ולא אפשר בבדיקה; ותיקנתי זה עפ"י ס' העיטור. 7) עיטור: סמכינן ארובא. 8) ובטוי זה מצוי בתשו' רבינו; ראה מש"כ במבואי.

קמ"ה: 1) =על; מעה"ג: שא"תי מרבינו שלמה על כנף עוף שנשבר; ס' הסדרים: נשא' מאת רבינו על כנף עוף; סדור רש"י: וגם נשא' מרבינו שלמה. 2) כ"י בטעות: עור [=עור]. 3) מעה"ג: ואמר בכנף לא מטריף. 4) שם: אך התכוונו; ס' רש"י: אבל התכיה. 5) שם: והשלך [=אותו]. 6) במק"א: כולו נשטט. 7) גם זה חסר במק"א. 8) ס' רש"י: וכו. 9) מעה"ג: בצד הגוף; ס' רש"י: לצד הגוף. 10) גם זה נשטט במק"א. 11) ס' הסדרים: וצריך לבדקה בנפיהה.. 12) מכאן ועד סופו חסר במק"א. 13) אולי צ"ל: קנה.

סי' קמ"ו

עוד שאלו לר' (י) על כבשה ופרה שהיו מרפות והיו חולכות אותן, מה לעשות באותו חלב ובאותן גבינות בעודן בחיים. והשיב: אין בידינו להתיר על דבר שנעשה מאותן כבשות ופרות בתוך ג' ימים. ומביא ראיה מפ' אלו מריפות (י). אבל קודם ג' ימים היה מתיר. וכן פסק ה"ג (י) דטפי מג' ימים אין לנו לאסור. והכי קאמרי' האי חיותא דאשתחית ונמצא מריפה שרי למיכל מכמכא דעבדי' מינה מקמי ג' יומי דנעמיד בהמה על חזקתה והשתא הוא דנמרפה, כדאמרי' בנדה (י) דהיכא דליכא אלא חדא ריעותא דמרפה היא לפניך, הלכך העמד הגוף על חזקתו. והכי אמרי' בכתובות (י) גבי עד שלא אירסתיך וכו' מוקמי' לה בחזקת כשרות, הכא נמי אמרי' דהשתא מטרפא. וי"מ שכמה מריפות אנו אוסרי' מספק משו' חומרא בעלמא, וא"כ הוי ספק ספיקא, ספק אם היא מרפה אם לאו, ואת"ל מרפה היא, אימור המריפות לא בא אלא קודם ג' ימים שנשחטה. ופשיט דהגבינות מותרים, ויש אוסרי' אותן עד י"ב חדש ואנן לא ס"ל הכי: (וכן כתב רבי' ברוך (י) שיש להתיר אותן הגבינות ולסמוך על דברי רבי' שמואל (י). ויש או' דוקא שנמצא מרפה בסרכא, דאז מתירי' הגבינות אבל במרפות אחר (י) לא. ופוק חזי מה (י) עמא דבר):

קמ"ו: תר' כ"י לזמיר סי' ל"ד [על הגליון: סי' קס"ג = קס"ה] 513 נ"ס ר' סתם; ותורפו מונל נ"ס התרומה, הל' או"ה סס"י ע"ג כ"ג ע"ד.

קמ"ו: (1) ולא מצאתי חבר לתשובה זו בספרי רבידש"י שלפנינו; ואולי אינה לרש"י. ועי' הגה"מ פ"ג מאכ"א, טיו"ר ריש פ"א, תור"ח כ"ל ע"ב, או"ה הארור כ"ל מ"ט. (2) חולין מ"ט; ושם ט' ע"א. (3) ה"ג ר"ב 532 בשנויים רבים; ס' התרומה: וכן מתיר נמי בהלכות גרולות של רב יהודאי בהלכות אותו ואת בנו. (4) נרה ב' ע"א: העמר רבר על חזקתו. (5) כתובות ע"ו ע"א: עד שלא תתאדם, העמר נוף על חזקתו. (6) = ר' ברוך ב"ר יצחק מגרמיוזא בס' התרומה שלו ה' או"ה סי' ע"ג. כנראה רמכאן ועד סופו היא הוספה מאוחרת ע"י מעתיק מאוחר, ולכן הסגרתי אותו בסוגריים. (7) ראה מבואי. ס' התרומה: ובתשו' ר' שמואל נמי ראיתי שהתיר הגבינות מטעם חזקה... א"כ אם נמצאה מריפה ע"י סרכא יש להתיר את הגבינות, כי יש לסמוך על הוראות רבינו שמואל והיתר רב יהודאי נאוו. (8) שם: אבל במרפות שבא מן הבטן, כנוז ביותרת שלא בררא דאוני וכיוצא בזה, כל הגבינות אסורות. (9) שם: וכן עמא דבר.

ס' קמ"ז

דברי רבינו¹): על המגים שבוחשין בה קדירות בשר שבחשו בה קדירת חלב, או מגים קדירת חלב שבחשו בה קדירת בשר. אם כשהיא לחה בחשו בה קדיר[ת] בשר, כגון שתי קדירות ששופתות ע"ג כירה אחת של חלב ואחת של בשר ונתנו של זו לתוך זו, הואיל ולחה היא חזינן כמה הכנים מן הכף לתוך הקדירה אחת של בשר, וכל מה שהכנים בה מן הכף נעשה חתיכת איסור היא עצמה, הכף² שיעור מה שהכנים ומשערינן כס' להאי שיעור כף שהכנים. ואם יבשה³ היא שלא בחשו בה היום קדירת חלב משערינן בששים, במה דפלטה בקדירה, הבקיאין בדבר. ואמר לנו רבינו תבא ברכה על המחמיר על עצמו ויאסור זו וזו, אשר כמדומה שאין שיועד לשער ולידע:

ס' קמ"ח

ועוד השיבו¹): [=כף] הנאסרת² משום בשר בחלב, הנפלט³ ממנה בין טעם בשר בין טעם חלב, הבשר בשר נבילה והחלב חלב

קמ"ז: תשובה זו הוצאה נתחל"ו ס' י' ע' 5א [וצמנול שס דף כ"ד הערה ז'] נסס: ואמר לנו רבינו (סתס); פרדס ס' רל"ח, ושס ס' רמ"ז נסס: מורי ראה נעשה; ושנה"ל ח"צ (כ"י חק); ס' כ"ז [=הסגלה שנה ח' חוצרת ל"צ] נסס תשובות הגאונים [=וכוותו לס' נעשה הגאונים, וחסר לפנינו נגדפס].

קמ"ח: תשובה זו היא לרבינו שלמה ורבו ר' יצחק בר יהודה והוצאה צמרדכי הגדול (כ"י גולדשמיט) ה' יין נסך ס' רנ"ג דף 125 ע"ז; והועתקה צמרדכי מס' הראזי"ה [=ס' תתש"ג]; ונשנה צמנול לראזי"ה ע' 299, ושס ע' 297 נשינויים קלים.

קמ"ז: (1) והשווה תחצ"ו ס' ע"ה, ור"א עפשטיין במחברתו "שמעיה" ע' 3 אות 3, אמנם ר"י מילר העיר (במבוא שם): ואולי גם ס' י' הוא [לר"י ב"י ולא לרש"י]. (2) אולי צ"ל: הכף [=אסורה, וצריך לראות] שיעור מה שהכנים [שם אות ב']. וראה טור וב"י יו"ד ס' צ"ד. (3) ובמבוא (שם הערה ז'): אולם מה שחילק בכף אם היא יבשה או לחה, מצאנו לרש"י שלינת ליל[ה] פוגמת.

קמ"ח: (1) ה"ה [=רבינו יצחק בר יהודה ורבינו שלמה]. ובראבי"ה וגם במרדכי שם מוסיף ברישא בזה"ל: ובתשובת ר"י בר יהודה [ובתשובת] רש"י [נמי] פסקו דחלב ובשר שני מיניו הן. ובנוגע לדיון כף השווה האורה ח"ב ס' פ"ד 207; או"ח [כ"י מ:]; ס' ק"ו; תחצ"ו ס' י' ושם ס' ע"ה; מעה"ג ס' י"א ע' 6; פרדס ס' רל"ח, ושם ס' רמ"ז [=פע: דף קנ"ז, ושם ריש קס"ב]; סדור רש"י ס' תקצ"ד; ושבה"ל ח"ב [כ"י אק:]; ס' כ"ז; ור"א עפשטיין במחברתו "שמעיה" ע' 3 אות 3. (2) תיקנתי זה עפ"י הראבי"ה שם. ובראבי"ה: כף שנאסרה. (3) הפולט ממנה (בראבי"ה).

נבילה. ואם נפלט ממנה בחלב היתר או בבשר⁽¹⁾ [=היתר] מין במינו הוא ובמשהו: והראש והרגלים⁽²⁾ אם נקרא מין במינו עם שאר בשר, כתב בתשובה⁽³⁾ ע"כ:

סי' קמ"ט

רבינו שלמה זצ"ל⁽¹⁾ שמע מרבו⁽²⁾ על ר' יהודה כהן⁽³⁾ בר' מאיר, שהיה אומר דריחא מלתא. ור' אליעזר⁽⁴⁾ בן-גילו חולק ומורה דלאו מלתא. והתיר הפת⁽⁵⁾ לאכול עם הבשר אע"פ שנאפה עמו בתנור⁽⁶⁾ מפילה של גבינה. וכן הלכה⁽⁷⁾ וכן עמא דבר:

קמ"ט: שזה"ל ח"צ [כ"י לוכספורד] ריש סי' ל"ו [=הסגלה שנה ח' סוף ע' 58] נשם: רזינו שלמה זצ"ל; וצ"י פירינני שלפנינו ליתל שם.

(4) תיקנתי זה עפ"י ראבי"ה שם. ובפע: שם הגי': וכשנפלט ממנה חלב נבילה לחוד חלב היתר הוה ליה מין במינו ומין במינו במשהו. (5) והמאמר כולו עד סופו נשטט במבוא לראבי"ה 299 וגם בפרדס סי' רמ"ז [=פע: קס"ב]. (6) והשאר נלקה בחסר בכ"י המדרכי הגדול שלפנינו: ומקורו במס"א נעלם ממני.

קמ"ט: (1) ובכ"י אק: דין אם ריחא מילתא היא אם לאו, להר"ב זצ"ל; וראה שערי דורא ר' פראג סי' ל"ה. ולכל המקורות שציינו הח' אפטוביצר [ראבי"ה ח"ב צד 125] וגם לוין [אוצה"ג ח"ג 86] צריך להוסיף: שבה"ל ח"ב. (2) רבו השני של רש"י, ה"ה ר' יצחק בר' יהודה ממגנצא. (3) כנראה שהוא = ר' יהודה בר' מאיר הכהן ממגנצא, בעל ספר הדינים, שהיה תלמידו של רגמ"ה ונכדו של ר' יהודה סיר ליאון; אמנם עורך הסגלה טעה שם לחשוב שהוא ר' ליאונטיון, ר' יהודה כ"ץ הזקן, שהיה רבו של רגמ"ה. והשווה מכתב חרשי גרמני חלק מ"א צד 469. (4) = והוא ר' אליעזר בר' יצחק מוירסטישא, ראש ישיבת מגנצא, הנקרא ר' אליעזר הגדול. והלכה זו מתאימה לפירש"י פסחים ע"ו ע"ב ר"ה: ריחא מלתא וז"ל שם: ואף משמו של ר' אליעזר בן יצחק נאמר לי דלא חייש לה. (5) ודוקא בדיעבד ולא לכתחילה לדעתו של בעל המכריע סי' ל"ה; אמנם להראב"ן שם סי' תל"ח מותר אפילו לכתחילה. (6) אמנם לא בתנור צר, דלא שליט ביה אוריא טובא; וכ"ה בהאורה ח"א סוף ע' 139. ובא"ח ח"א אות פ"ד צד 74: וכן דעת הר"ש ז"ל = והוא רש"י ז"ל. אמנם לדעתי, ציטטה זו אינה מוסכת לעיל לענין ריחא מלתא, כ"א לסיפא לענין: שפעמים שישארו פירודי חמץ בתנור ודבקו במצה. (7) דהלכתא כותיה דרבא דהוא בתרא, וקם ליה בשיטתיה דלוי [וראה פירש"י שם, ראב"ן שם, וקהלת שלמה סי' ס"ב דף ס"ג]. והלכה זו מתאימה לשיטתו של רבינו [ראה לעיל סוף אות 4]; אמנם לא לשיטתו של ר"ת [ראה תוס' ע"ז ס"ו ע"ב ר"ה: רבא; סה"י לר"ת סי' ע"ו אות ח'; שבה"ל ח"ב סס"י ל"ו]

סי' ק"נ

[וששאלת¹] על תרנגולין שנתבשלו שלמי' והוציאום ובשלו עוד אחרי' באותו מרק והוציאום, ושוב בשלו אחרים באותו קיפה (על הגליון: מרק) עד שנתבשלו בו ס' תרנגולין. לסוף מצאו² לב או כבד דבוק באחת מהן ואין ידוע מאי זה בשול היא, שכלן נתערבו, אם הקיפה שנתבשלו בה כלן מצרפתן ובמיל במ' או לא. ואם אסור לב או כבד הנמצא בעוף מבושל או צלי, ואיך שיעורו³ בנפרד או דבוק? כך דעתי נוסח: כיון שנמצא כבד דבק באחד מהן ודאי כלן אסורי' כדאמרי'⁴ מפת חלב שנפלה על חתיכת בשר החתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות בזמן שאין שם ס' חתיכות, אף כאן כשנמצא כבד דבוק באחת מהן נעשית נבלה ואוסרת כל העופות הראשונים שנתבשלו בהקיפה⁵ ג"כ הכל נעשה כנבלה. לפי' בין הראשוני' בין האחרוני' אסורי' ואין הקיפה מצרפתן לפי שהקיפה עצמה נעשית נבלה...

סי' קנ"א

(תר: אז' סי' קמ"ה)
חתיכת כבד שהיתה דבוקה בחתיכת
בשר שעליה ונתבשלה עם חתיכות
כבד¹ שנתבשל עם חתיכות הרבה ואין
בחתיכות² ששים בו לבטל טעמו,

ק"נ: תשובה זו לר"י זר"י הוצאה נתר: (כ"י) אז' סי' ז' (על הגליון רשום סי' קל"ג) 77 ז"א 43; ושנה"ל הקצר כת"י הסמינר סי' י"ג 77 ז"א 10.
קנ"א: תשובת רש"י זו ע"י תלמידו ר' עזריאל ז"ר נתן הוצאה נתר: כת"י אז':

ק"נ: 1) הוספתי זה עפ"י כת"י שבה"ל ח"ב א 30. (והשווה תשו' ר"י בר יהודה בשבה"ל ח"ב כת"י אק: דף 30 [הסגלה שנה א' חוברת י']; האורה 204; מעה"נ סי' נ'; תחצ"ו סי' ע"א ושם סי' ע"ב; ורוקח סי' תמ"א. ותשובה שלפנינו מזוקקת ומורוחת יותר).
2) ובנוגע ללב דבוק באחת מהן, ליכא דמיזא בכל מק"א חוץ מכתה"י שלפנינו. 3) שלש שאלות הללו נזכרין רק בכת"י אומיר ולא מצאתי חבר לזה במק"א. 4) חוליון ק"ט ע"ב.
5) אולי צ"ל: [והקיפה ג"כ בעשה הכל כנבלה].

קנ"א: 1) כבד דבוק שנתבשל (או"ה, האורה וס' רש"י שם). והשווה ר"א עפשטיין במחברתו, "שמעיה" צד 3 אות 3, ושם צד 15 אות 2; ולכל המקורות שציין שם צריך להוסיף: האורה, או"ה, ס' רש"י, וקצור שבה"ל. ור"י מילר שנה ברואה והעיר (תחצ"ו שם הערה א): דתשובה זו היא לר"י בר"י ולא לרש"י. אמנם רא"מ ליפשיץ בספרו "תולדות רש"י" צד 181 הערה 6 כתב: והוא לרש"י, כי ר"י בר"י התיר מין במינו בששים. ועל פי שלשה עדים יקום דבר שהוא לרש"י. 2) ואין בחתיכה (שם).

אחרות ואין בבשר שעל הכבד ש' (על הגליון: ששים) לבטל הכבד, כל החתיכות אסורות מפני שהכבד אסור כל החתיכה וחזרת החתיכה ואסרת כל החתיכות והוחל ליה מין במינו ולא במיל. ואם אינו דבוק בשום בשר אלא בכד לבדו ונתבשל עם חתיכות בשר אינו אסור אלא כפי טעמו, רחכבד אסרת ואינה נאסרת שאינה עשויה אלא לפלוט ואינה חוזרת ובולעת. ואם יש שם מתחלת בשולו ועד שליטתו ס' לבטל טעמו אין לחוש לא לפליטתו ולא לבליעתו והוא עצמו מותר. הלכך כבד נפרד מבושל או שלוק עם חתיכות אחרות ויש שם ס' הכל מותר.

ותמה אני הואיל והכבד עצמו מותר היה לנו לשער במה דנפיק מינה, דכי אמרי[נן] משערי[נן] בדידיה כל זמן שהחתיכה איסור[ר]. ואף לרבי נדמה לו כן אלא שלא רצה להתיר אלא אי איכא ס' בדידיה ומשערי[נן] בקיפא ומרק:

אמר כל החתיכות כולן אפי' הן אלף מפני שהן מינה. חתיכתו³, שנדבק הכבד בה, מין בשר הוא וכן שאר החתיכות. ואע"פ שהאיסור מחמת דם⁴ בא, הרי נעשת נבלה. ואם אינו דבוק, וחתיכות הרבה אתו, לא אסר אלא כדי טעמו, מפני שהכבד אסרת ואינה נאסרת שעשויה לפלוט ואינה חוזרת ובולעת⁵. ונאסרת בנותן טעם. ואם היה שם מתחילת בשולו עד שליטתו ששים לבטל טעמו, אין לחוש לא לבליעתו ולא לפליטתו, והוא עצמו מותר⁶. הלכך כבד נפרד, מבושל או שלוק עם חתיכות, ויש שם ששים בו הכל מותר.

ותמה אני הואיל והכבד עצמו התר, היה⁷ לנו לשער במאי דנפיק מינה, דכי אמרינן⁸ בדידיה משערינן כשהחתיכה איסור. ואף לר' נדמה כן, אלא שאין רוצה להתיר, אי לאו⁹ דאיכא ששים בדידיה: ומעשה בא לפני ר' בכבד שאינו דבוק ואסר אע"פ שהיו שם ששים, מפני שמין במינו לא¹⁰ במיל. וכשנזכר לאותה ששנינו¹¹ הכבד

סי' י"ד (על הגליון רשום סי' קמ"ה) 46; תחל"ו סי' ע"ז 43; האורה ח"ג 201; לו"ה סי' ס' ע' 28; פרדס סי' רכ"ד; קדור רש"י סי' תקפ"ט 285; לו"ז ח"א ריש סי' תנ"ז; שנה"ל ח"ג 30; ונשנה"ל הקצר (כת"י סמ:) 103 נס: רצינו יצחק לר' נתן לחיו. וחלוי ז"ל: רצי' [שלמה ז"ר] יצחק לר' [עזריאל זר'] נתן לחיו [=תלמידו]. ונכת"י לזמיר שלפנינו היא מזוקקת שזעתיים ומרווחת יותר.

(8) חתיכה (שם). (4) כ"ה בכל מק"א. ובאו"ה בטעות: שבא האיסור מחמת כבד וצ"ל: מחמת [דם]. (5) ובאו"ה 28 הגי': ואינה חוזרת ובולעת. ואף לדברי האומר שלוקה אסרת ונאסרת, מפני שבשעת שליטה חוזרת ובולעת ונאסרת בנותן טעם. (וכ"ה בהאורה). (6) ובהאורה הגי': ואם מתבבל התבשיל הכל אסור, ואפילו יותר מששים. (7) (כ"ה בס' רש"י); או"ה: ומה לנו לשער במאי דנפיק מינה. (8) דכי אמרו רבותינו (או"ה). דכי אמר רבי (האורה). (9) ואף לי נדמה כן (ס' רש"י שם). ואף לרבי שלמה מטרייש נדמה כד (שבה"ל כת"י). (10) אלא א"כ איכא ששים (או"ה). (11) וגם מזה נוכח להחליט דתשו' שלפנינו איננה לר"י בר יהודה (ראה ר"י מילר שם). דלשיטתו מין במינו בטל בששים. (12) תרומות פ"י: מי"א; חולין ק"י ע"ב.

אוסרת ואינה נאסרת, אמר לי ככל¹³) הדברים אשר פרשתי. וכי משערינן אילפס¹⁴) בקדירה גופא משערינן וכן ר' נוחג. וכשאינו¹⁵) דבוק, ונתבשל עם שאר חתיכות בשר, כולן מועילות לבטלו ולא הוי מין במינו, מפני שהכבד כולו דם גמור הוא, אבל התורה התירתו. אבל דבוק בחתיכה ונתבשל עם שאר חתיכות, חתיכה עצמה נעשת נבלה ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה :

ומעשה בא לפני ר' בלב¹⁶) דבוק. ושער ר' דם שבו בששים¹⁷) בחתיכה שנדבק בה והתיר. דלא אמרינן חתיכ' עצמה נעשת נבלה אלא בשנתן בה טעם.

עזריאל ברבי נתן¹⁸) :

סי' קנ"ב

חלב¹) שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, אף²) אם יודע שאין בדיר בהמה טמאה, אסור³). ועל זה נאמר⁴) ופורץ גדר ישכנו נחש⁵) :

קנ"ב : המנהיג כ"י סמ: 115 א"ס: וכן כתב ר"ש ז"ל [=ד"ק ט' 1519 סי' קל"ח]; האורה ח"ג סי' פ"ג 207; אור"ה כ"י סמ: 62 [=כ"י מ: סי' ק"ה =פר: 48-47]; סדור רש"י סי' תר"ז 290; שערי דורא סי' פ"ג א"ס: שך כתב רש"י [=לקוטים מה' למרכל ל"ג ע"ג =וליתא כ"י סמ: טס].

13) כ"ה במק"א. ובהאורה: אמר לי ככל מה שפירשתי. 14) קדירה ואילפס (ס' רש"י). ובהאורה בטעות: אילפס וקדירה גופה משערינן. וצ"ל: משערינן. 15) ובשאינו רבוק (או"ה). ובהאורה בטעות: ונתבשל, וצ"ל: 16) ובאו"ח בטעות: בלא רבוק. 17) ועי' א"ח ח"ב 355, האורה ח"א 129, ואו"ז ח"א סי' תס"ר. ור"י מילר (שם הערה ד') שנה ברואה, רהא הלשון "והתירו רבי וכו'" בס' האורה 129 מעיר כנגדו. 18) בכת"י שבה"ל ח"ב הני': זהו אשר פירש ר' לר' נתן אחיו, וצ"ל: זהו אשר פירש ר' [רש"י] לר' [עזריאל בר'] נתן אחיו [=תלמידו]. וכ"ה דעת ר"א עפשטיין (שם 15 הערה 2). אמנם לדעת צונץ (ליטער. געשיכטע 160 הערה 7) ור"י מילר (שם הערה א'), הם דברי ר' מנחם בר מביר אשר פירש לר' נתן אחיו.

קנ"ב : 1) כ"י סמ: וכן כתב רש"י ז"ל; ר"ק: וכן כתב רבינו שלמה הצרפתי ז"ל; ועי' פדרס סי' רמ"ח, ושם סי' רנ"ה; האורה ח"א סי' ק"י סוף 187. ולכל המקורות שציין פריימן שם [אות א'] צריך להוסיף: המנהיג. 2) ס' רש"י: אע"פ שאין עמו בהמה טמאה; א"ה כ"י מ: אפילו אין בדיר בהמה טמאה; אמנם בתשו' דרב"ז סי' ע"ה: אבל יודע בבירור שאין בעדר ההוא דבר טמא. הורה שכיון ראיו לחוש כלל לרבר טמא מותר. 3) ס' רש"י: שלא תצא לידי חורבה ממנו; או"ה כ"י מ: ולא ליפוק [=מיניה] חורבא ופורץ גדר ישכנו נחש (מטה ג' שורות); ועי' הרמב"ם פ"ג מה' מא"א, רשד"ם חלק יו"ד סי' נ"א, תורת חטאת כלל פ"א פ"ג. ופרי חדש סי' קט"ו שם. 4) קהלת י': ח'; ועי' ירושלמי ברכות פ"א: ריש ח"ד. והשווה לזה פירש"י לעירובין כ"א ע"ב ר"ה: עשה. 5) ר"ק: ושלוס אברהם בו נתן הירחי; אמנם בכ"י סמ: שלפנינו ליתא הוספה זו.

פי' קנ"ג

משמו של רבנא [שלמה] בר יצחק⁽¹⁾: על מהרת כלים, אל משמעתו
 סרתי⁽²⁾, בספקות שלו בדקתי⁽³⁾, ומצאתי כתוב: כשמטהרין את
 הכלים, כגון⁽⁴⁾ קערות וכפות ושאר כלים, אינו צריך שיהי' הכלי שעל
 האור⁽⁵⁾ ממוהר קודם לכן: כה דיבר אלי רבינו מ"כ⁽⁶⁾ מפיו⁽⁷⁾ ואני
 כתבתי⁽⁸⁾ על הספר בדיו, אני יעקב בר שמשון (המד)⁽⁹⁾: ופעמים רבות
 ראיתי⁽¹⁰⁾ רבינו עושה כן. ואני עשיתי כן לפניו פעמים רבות. והנני
 כותב לך מעמו של דבר ששמעתי מפי רבינו⁽¹¹⁾:

פי' קנ"ד

מעשה בגוי אחד⁽¹⁾ שהוציא ברזא⁽²⁾ מן החבית⁽³⁾ ולא החזירה⁽⁴⁾ בשוגג,

קנ"ג: תשנת רש"י זו ערוכה לר' שמעיה, ונכתנה קרוב לסוף ימי חייו של רבינו
 ע"י תלמידו הנער ר' יעקב בר שמשון מפליזא [= Falaise], והוצאה נספר
 האסופות [כ"י מונטופיורי סי' 134 = כ"י שזח"ה סי' 115 = כ"י פריש סי' 326
 = ניינזיער מונטשריפט 1887 נד 503] דף 80ב; וזשס: השיב ר' לר' שמעיה
 בלחכות חיים ח"א סי' ז' דף ע"ד ג'.

קנ"ד: א"ה [כ"י הסמינר] ריש א' 90 [= כ"י מ: סי' ז"א = פר: ע' 40];

קנ"ג: (1) א"ה: השיב ר' לר' שמעיה; ותשובה זו נשמטה ע"י רש"ב במבוא להאורה
 ריש ע' 161; והשווה ר"א ברלינר במבוא למח"ו 187, ר"א עפשטיין במחברתו „שמעיה“
 ע' 3 אות 2, ור"א אפטוביצר במבוא לראבי"ה צד 367. (2) והשווה מש"כ במבואי פרק מ'
 על סגנונו של רבינו; ורש"י כתב במליצה זו, שהוא לשון הכנעה וקבלת מרות, ראה שמואל
 א' כ"ב, י"ד. (3) לשון התבוננות בטיבו של דבר. (4) ואולי תשובה שלפנינו מעידה על
 סדר החיים בביתו של רש"י, ועל המצב הכלכלי במאה הי"ב. (5) ראה בית נכות ההלכות
 ח"ב ריש צד 20, רמב"ם פ"ו ה' פרה אדומה. (6) מנוחתו כבוד [או מעלת כבודו].
 (7) = בעל-פה. ואולי הוא מעיד על השפעת לשון צרפת העתיקה [ראה מבואי]. (8) לפי
 שרבינו בעצמו קורא בעל פה ואחד מתלמידיו כותב [והשווה מבואי פרק ה']. (9) = והוא
 ר' יעקב בר' שמשון מפליזא [ראה מבואי ערך „יעקב“]. (10) הרפתקא זו, וכדומה לו,
 נשנה פעמים אחדות בתשובות רבינו. ואולי מעידה ג"כ על היחס של קרבות השולט בישיבתו
 של רבינו בין הרב ותלמידיו. (11) ולבסוף הכ"י איתא הוספה זו: ואף ר' שמואל בר מאיר
 עמר בשיטתו... וכן הורה ר' יעקב בר מאיר י"צ [= ישמרהו צורו], וכן נוהגין העם.

קנ"ד: (1) וכ"ה בהאורה; בא"ה כ"י מ: ובכ"י וויו: ליתא שם; ופסקא זו לרש"י מתאימה
 לפסקא דר"י בר"י, רבו של רש"י; והובא בס' אמרכל [בהמאסף לדוד צבי ע' 22]; ועי' בתמים
 דעים סי' ק"ח; פירשב"ם לע"ז [אוצר טוב שנת תרמ"ז ע' 1]; סה"י לר"ת סי' תק"ה; תוס'
 ע"ז נ"ט ע"ב ר"ה: ה"ג אתא עבו"ם; וראה נחלת שד"ל ע' 39; א"ה פר: אות א'. (2) בכ"י
 מ: בגוי שהוציא הברזא; בכ"י וויו: ברזא הנקרא דודיל בל'; בפירשב"ם: הברזא שקורין
 רושיל; וראה פר: שם אות ב. (3) האורה: מן החביות בשוגג. (4) שם, וכ"י מ: ולא החזיר

שלא היה בקי בענין יחו[דים] (5). והתיר [ר'] (6) לשתות מה שבתוך החבית. ובלבד שתהא הכרזא קצרה, שלא (7) תהא הכרזא עוברת (8) עוביו של חור תוך חבית (9). וראה (10) משכשך ליה בשמועה (11) להוציאה, והוה ליה יין נסך. ולניצוק חבור לא חיישינן, דכי (12) האי גונא לא (13) הוי ניצוק חבור, כדמוכח בע"ז (14). ומה שנפל למטה ודאי אסור, דנגע (15) אע"פ (16) שלא נתכוון לנסך אסור בשתיה, כדאמ' בע"ז (17). ההוא דסליק לוליבא (18) ונגע לוליבא ביין ואסר (19) ליה בשתייה, וכן אמ"ר (20). אבל אם בא גוי ונגע ביין ולא נתכוון לשום נגיעת-יין, שלא היה יודע אם היה יין או לא (21), מותר אפילו בשתייה (22). וכההוא (23) דר' יוחנן בן ארזא ור' יוסי בן נהוראי דהוו יתבי וקא שתו חמרא. אתא ההוא (24) גברא ואמר (25) ליה, [תא אשקינן] (26), לבתר דרימא (27) חמרא גוי לכסא (28), איגלאי מילתא דגוי הוה ושרייה (29) למשתי ההוא חמרא. דאמר רב (30) אי סלקא דעתיה (31) דרבנן כי הני (32) חמרא שתו, דאמרי (33) ליה לגוי, [תא אשקינן] (34). אלמא דבשלא (35) נתכוון לשם יין מותר :

האורה ח"צ 215; והוצא נכ"י לונדון ס' לסופות 1263, ושם א133; לו"ז פסקי ע"ז ס' רכ"ה; תשו' מיימוניות, הל' מל"א, ס' כ'; וזמרדכי ע"ז ס' תתמ"ז.

הכרזא לתוך החבית, והתיר רבי. (5) שם: בענין היהודים. (6) תיקנתי זה עפ"י כ"י מ: וכ"י ווין וס' האורה. (7) כ"י מ: ולא תצא הכרזא. (8) שם: חוץ מעובי החור; כ"י ווין: חוץ מן החור. (9) האורה: תוך החביות. (10) שם: וכ"י מ: דאם כן. (11) כשמנענע: כ"י מ: כשמנענע להוציא; האורה: כשמנענע להוציאה. (12) שם: דבכיהאי גוונא. (13) שם: ליבא. (14) ע"ז ע"ב ע"ב, ופירש"י שם ר"ה: דגואי. (15) כ"י מ: והאורה: דהא קא נגע. (16) שם: ואע"פ. (17) האורה: וכדאמרינן במסכת עבודה זרה, נ"ז ע"א. (18) דריקלא ונחת לוליבא בידיה; ותיקנתי זה עפ"י כ"י מ: האורה: דריקלא [קרי: דריקלא] ונחת לוליבא. (19) שם: ואמרי ליה. (20) אמר רבי; ובכ"י מ: ליתא שם. (21) שם: אם לאו. (22) בכ"י מ: יש כאן חוספה מאוחרת בזה"ל: כמדומה לי טעה המפרש, וזו אינה דאיה לכאן, דההוא מעשה דרבי יוחנן בן ארזא לאו נגיעה הוי, אלא כחו שלא בכוונה. [וליתא דמיוז מוז לא בכ"י הסמינר בניוירוק וגם לא בכ"י ווין]. (23) שם: וכהאי; ע"ז נ"ח. (24) שם: האי גברא. (25) שם: ואמרו ליה. (26) בכ"י מ: הא אקשינו [קרי: תא אשקינן]; ותיקנתי זה עפ"י האורה שם; ובכ"י מ: תא אשקיין דשלא נתכוון גוי דחמרא היא. (27) שם: דרמי חמרא לגוי. (28) האורה: לבתרי, דאיגלא מילתא. (29) כ"י מ: ושרייה למשתי ההוא דאמרינן. (30) האורה: דאמרינן. (31) כ"י מ: אי סלקא דעתך דרבנן. (32) כצ"ל לנכוון; ובכ"י מ: כי הוי. (33) שם: ואמרו ליה; כ"י ווין, והאורה: דאמרי לגוי. (34) דאח לעיל אות 26. (35) וכ"ה בכ"י מ: אמנם בהאורה: דבר שלא נתכוון.

סי' קנ"ה

(ס' אמרכל עמ' 8)

מעשה היה: ששכחה יהודית מפתח של מרתף ערב יום הכפורים והרבה פעמים הלכה היהודית מבית הכנסת לביתה ובכל פעם ופעם סגרה השפחה הדלת כצאת גבירתה מן הבית. וליל המחרת שאלה היהודית היכן המפתח. ואמרה השפחה מצאתיה סמוך לערב. והיו במרתף חביות פתוחות וסתומות: והתיר רבינו שלמה היין כי לא נחשרו הנוצרים לנסך כ"א לשותות. ואמרינו (11) לא הלכת לצור מימך וראית ישראל וגוי ששפתו שתי קרירות על כירה אחת ולא חשו להם חכמים שמא ישום נכילה בקרירה. ועור שהגברת נכנס' ויוצא' תמיד ושמא תזכר הגברת המפתח ומתיראה השפחה שמא תתפס כנגב. ואומר ספק ביאה ליכא, מההיא מתני' [=מסוביתא] (15) שמסרה אקלירא לגוי' ואמרה לא מסרה לה מפתח אלא שמירת מפתח בלבד, ותניא נמי הכי, ואע"ג שאם אומר שמור אסור שהודיעו שמפליג א"ה במסירת שמירת המפתח לא חיישינו. וכ"ש הכא שלא מסרה המפתח לה אלא שכחה והגויה נתפסה כנגב שהוא היתר גמור. ולא יקיל אדם בממונו של ישראל לפי שהתורה חסה עליו וק"ל ספיקא רבננו לקולא. ואי משום חומרא ריין נסך. ה"מ באומות שמנסכין יינם לע"ן ומשכשכין דהוי איסורא דאורייתא ומשום (22) יין נסכים. אבל באומה זו שאין מנסכין על מקום (26) שנוכל לומר עליו נתפס כנגב היין מותר:

תשובת רש"י: ר' שלמה השיב (י' לר' שמעיה: על היין ששכחה הגברת (2) מפתחות המרתף עיוה"כ. וצריכנו להיות כל היום בביהכ"נ. ופעמים (3) הרבה היתה הגברת יוצאת מביהכ"כ לביתה וגם בני חבית היוצאים מביהכ"נ לבית וחוזרים. והשפחה (4) היתה סוגרת פתח הבית כאשר צותה הגברת ובאו גנבים וגזלנים. וליל המחרת שאלה הגברת (5) המפתח אמרה השפחה מצאתיו (6) היום סמוך לערב. והיו שם (7) חביות פתוחות וסתומות ומכורות (8) כברוא. ושאינם מכורות מראה בעין שהם מותרות, שאם נמצאת הגויה בתוך המרתף היו הפתוחות והסתומות מותרות [אסורות] (9) אבל מכורות היה נראה שלא נחשדו הנוצרים לנסך יין ואינם יודעין בטוב לנסך כלל, שאין אדוקין כמו ארמאים שהיו משכשכין אצבעותיהם ביין לע"ז. אבל עתה לא נחשדו על כך למזוג (10)

קנ"ח: תשובת רש"י לתלמידו ר' שמעיה הוצאה ע"י ר"י מילר צנ"ע החוקר ח"א סי' י"א 45-46 [=מנזל להלכות פסוקות מן הגלונים ע' 6 אות י"א]; ראז"ה

קנ"ה: (1) ראבי"ה סי' תתקמ"ב: ועור מצאתי תשובה ראיה לרבריי שהשיב רבינו שלמה לר' שמעיה: אמרכל: מעשה היה: אסופות: השיב רבינו שלמה לר' שמשון. (2) אמרכל: ששכחה יהודית מפתח של מרתף עיוה"כ: ראבי"ה: ששכחה הגבירה מפתחות המרתף עיוה"כ. (3) שם: והרבה פעמים הלכה היהודית מביהכ"נ לביתה. (4) שם: ובכל פעם ופעם סגרה השפחה הדלת כצאת גבירתה מן הבית. (5) שם: שאלה היהודית היכן המפתח. (6) שם: מצאתיה סמוך לערב. (7) שם: במרתף. (8) מכאו וער, "שלא נחשרו הנוצרים" חסר שם. (9) תיקנתי זה עפ"י הסברא (שם אות ג'). (10) אמרכל: והתיר רבינו שלמה היין, כי לא נחשרו הנוצרים לנסך כ"א לשותות. (11) ע"ז י"א ע"ב.

ולשתות, דאע"פ דיש רשעים שעושין כן, בפני ישראל הם עושין, אבל שלא בפניו לא חשו חכמים לזה שיהיה גוי מתכוין לעבור ישראל על דתו. כדאמרינן¹²) התם קוסטא דמודייתא סלימא קיטמא דחמרא בארבע ליומא, אלמא במידי דלא אהני ליה לא חשוד. ועוד אמרינן הלכה לעיל מינך.

ועוד אחרת¹³) ישראל וגוי שותפין בשתי קדירות על כירה א' לא חשו חכמים לדבר דלמא בזמן שישראל אפיה ושדית ליה גוי בקדרה וכו'. וזו שהיתה חבית בינה ליין לא לחוש לנסוך. ומפני כמה דברים. הא': כי היו ישראל נכנסים ויוצאים לתוך חבית. ועוד אם איתא דלמא מינכריה ישראלית, אלא וודאי דאורכסא ואתיה, ואע"ג דאחזתה רעדה דלמא אזלא וחזי בברזי דחביתא לברר מלתא אי נגרה. ועוד אפי' ספק¹⁴) ביאה טהור. ומחא מסיבתיה דמסרה לה איקלידא לגויה. אמר ר' יצחק א' ר' אלעזר עובדא הוי בי מדרשא. ואמרו לא מסרה לה אלא שמירת המפתח בלבד. ולא דמי היכא דקאי אצל חמרא ממש למנות אותו בחנות שהוא עומד ממש אצל היין. ולא תימא הך בשלא הפליגה עסקינן, הא כיון שלא מסרה לה שמירת המפתח ולא אמרה לה שמור אין לך הודעה גדולה מזו, היכא דשבקין לגוי על מקומו ממש בחנות שהוא עומד שם ממש אצל היין, תניא¹⁵) ננעל או שאמר לה שמור. אלמא שמירה זאת שמירה שתודיעו שהוא מפליג'. אבל סתם במסירת שמירה לא תנן. וכ"ש זו שלא מסרתה המפתח ששכחה והגויה כגנב במרתף מותר היתר גמור. ואל יהא קל¹⁶) בעיניכם לאבד ממון של ישראל שהתורה הקילה¹⁷) עליו. וקיי"ל ספיקה דרבנן לקולא ואין לחוש בשום פנים בעולם בזה"ז. ואי משום חומרא דיי"ג, הנ"מ¹⁸) אותן אומות

סי' תתקמ"ג, ושם סי' תתר"ן [=מצוא לראצי"ה נד 299]; אמרכל נס' היוכל לרד"ל הופמאן ע' 8 צגיני הלשון והסדר והשמטת שם השואל; אסופות (כ"י לונדון) דף קכ"ט ע"ג [=נחלת גד"ל 45] צשס: השיצ רצינו שלמה לר' שמשון [=לר' שמעיה].

(12) ע"ז ל"ר ע"ב. (13) שם ל"ח ע"א. (14) שם: ע' ע"ב. (15) תיקנתיה ע"פ הגי' בע"ז שם. (16) ע"ז ע' ע"א. (17) אמרכל: ולא יקיף אדם בממונו של ישראל. (18) ט"ס הוא וצ"ל: =לפי שהתורה [=חסה] עליו. (19) שם: ה"מ באומות שמנסכין.

המנסכין לע"ז והא²¹) איסור דאורייתא דזבחי מתים דכתיב ישתו יין נסיכם. אבל הא²³) לא שמענו²⁴) ולא ראינו ולא ראתה עינינו, שיש²⁵) מהם ששיכשך יין לע"ז:

סי' קנ"ז

ור"י בר' יהודה כתב¹): דהא²) דקיימא לן כר' אליעזר³) דלא חייש לזיוף, ה"מ בימיהם דחביות שלהם היו של חרם ומגי בחותם אחד על פי החביות. אבל חבית של עץ שלנו שהפרודות מחוברין זה לזה, יכול לתחוב חודו של סכין⁴) ויוציא היין דרך שם ויתחוב בו קוץ⁵) למלאת הנקב. והמחמיר [=תבא] עליו ברכה:

סי' קנ"ז

תשובת¹) שאלה לרש"י²): על היין ששאלת, אם ראית שנתנוה בחבית של גוי בלא מלוי ועירוי ג' ימים, אינו³) מתירו לשתות ממנו.

קנ"ז: תשובת ר"י זר"י לרש"י הוצאה נמרדכי דרינוס (כ"י סמ:) ע"ז פ"ז 1087 [=ד' ריווא שס ס' אלף רמ"ח =ד' חמ' שס ס' תתי"ח] נסס: ור"י זר"י כתב. ונשמטה צהנוה נמרדכי (כ"י סמ:) שס ס' רל"ז 1147 ; וגם צליקוטי נמרדכי (כ"י סמ:) שס.

קנ"ז: ארחת חייס ח"צ [כ"י הסמינר] סוף דף קס"ה [=ונשנויים קליס צל"ח ח"צ (הול' מק"נ ע' 271 ס' ז' =צ"י טיו"ד ס' קל"ה נסס הר"ש)].

(20) =יין לע"ז (שם). (21) שם: רהוי איסורא דאורייתא. (22) ==דכתיב ישתו יין נסיכם. וראה דברים ל"ב: ל"ח. (23) ראבי"ה: אבל באומה זו. (24) ט"ס הוא וצ"ל: לא שמענו [=באזנינו] ולא ראתה עינינו [וכ"ה שם]. (25) שם: באחר מהם ששיכשך ביון לע"ז. (26) ובאמרכל: הגי' בסופו נלקה בחסר; והשוה תוס' ע"ז נ"ז ע"ב ר"ה: לאפוקי, ותשו' מהר"ב ב"ב ר"ב ס' שפ"ט.

קנ"ז: (1) וליתא בהגה"מ שם. (2) כ"י סמ: קיימא לו. ותיקנתי זה עפ"י ד' ריווא שם. (3) ע"ז ל"א ע"א: הרי"ף שם ס' אלף רל"ג; האשכול ח"ב 71, ושם ריש ע' 75 [וצריך להוסיף שם תשובה שלפנינו להערותיו של ר"ח אלבעק]. (4) כד היה מנהגם של נזירים שנועצין סבין ומוציאין את היין [מעה"נ 82]. (5) כ"י סמ: כוס; ותיקנתי זה עפ"י ד' ריווא. **קנ"ז:** (1) בנרפס: תשובה [=ת] שאלה. (2) שם: לר"ש ז"ל. (3) שם: איני מתיר; השווה לבסוף הל' רא' הוצ' שלאסברג, צד 248 וגם בנה"ה הוצ' הורוויץ, ח"א סוף צד 32; [=וליתא בה' ראו כ"י ששון]. (4) כ"י סמ: אם [=ת] יינם.

וכל שלא ראו עיניך אל תחזיק את¹) יינם באיסור, אע"פ שחשודין בו, אין רוב חביותיהם לקוחות מן הגוים²). ואיני מחמיר בו, אלא ביין הניתן בו ראשון. אבל לשנה³) אחרת איני מחמיר בו⁴) כל כך : עכ"ל :

סי' קנ"ח

וששאלתם על יהודי¹) שנתנו לו יין [=נסך]²) בחובו, אם קבלו ישראל³) אסור בהנאה, ואם הניחו ברשותו⁴) ומוכרו ישראל ברשות הגוי⁵) מותר בדמיו שאיפשר⁶) להערים, דתנן⁷) [=גר] וגוי שירשו את אביהן⁸):

סי' קנ"ט

מעשה שהיה¹) בגוי אחד שזרק²) בכוונתו עפר בכלי מלא יין. וחורה עליו³) להיתר⁴), משום דאמר רב⁵) כל שבזב טהור, בגוי אינו עושה יין נסך, אם נגע⁶) אדם טהור בזב הוי טהור, בגוי נמי אין עושה

קנ"ח : תשובה זו המיוחסת לרש"י [ולא לר"י זר"י] נלי נוסח השללה, הוצאה נלו"ה (כ"י מ: סי' קמ"ו) (וכת"י סמ: דף 1113); האורה ח"א סי' קי"ג נד 143; מעה"ג 77; ופרדס סי' ר"ס וגם רס"ח (953) [=פע: דף נ"ט]. ונזכרה נמצוא להאורה סוף ע' 154, ושם ע' 155; וליתא נלו"ה (מהדורת פריימן) הנדפס. למנחם מדברי הראצ"ה (סי' תתרכ"ט; מנחם לראצ"ה נד 296) נראה שהיא לר"י זר"י: ורצינו ילחק זר"י יהודה השיג אם קצלו ישראל [את יין נסך] נחוצו אסור.

קנ"ט : תשובה זו מרש"י לר' שמעיה הוצאה נלו"ה [כ"י הסמינר] 893 נשם: ר' סתם [=רצינו שלמה] לחי [=ר' שמעיה]; ונשינויים רצים ועלומים נלו"ה

(5) ומה אנו למדין, שיהודי צרפת בתקופה זו עמדו בקשרי מסחר עם הגוים [ראה מבואי].
(6) ואם ישנו י"ב חודש ראה מה שכתב רש"י בתשובותיו [והובא בא"ח שם ע' 275 סי' ה'].
(7) ראה לעיל אות 3.

קנ"ח : (1) על יהודי אחר (כת"י מ:). (2) ט"ס הוא וצ"ל: יין [נסך]. וכ"ה הגוי בכל מק"א. (3) ואם קיבלו אסור בהנאה (מח"ג שם). (4) ואם הניחו ברשות גוי (פע: והאורה שם). (5) ברשות הגוי על ידי גוי (שם). (6) בפרדס ובמה"ג: שאי אפשר להערים. (7) רמאי פ"ו: מ"י; ע"ז. ס"ר ע"א. (8) ובמה"ג וגם בפרדס מוסיף לבסוף: את אביהו וכו' במסכת קידושין (וכוונתו לר"י ע"ב).

קנ"ט : (1) ליתא בכ"י מ: (2) וכ"ה נ"כ בכ"י וויז: כ"י מ: שזרק גוי בכוונתו; האורה: שזרק בכוונתו. (3) =רבי; ותיקנתי זה עפ"י כ"י מ: והאורה שם. (4) כ"י מ: להיתרו [ורלא כמו שפסק בהאורה ח"א 143, פרדס סי' רס"ח 483; וראה תוס' ע"ז שם ר"ה: כל שבזב: פר: 44 אות 3]. (5) שם: ראמרינו [ע"ז ס' ע"ב]. (6) שם: מותר הוא בשתיה. וזרק [האורה: ואם] זב באדם טהור הוי טהור, ובגוי נמי אין עושה בזריקתו יין נסך, ומותר בשתיה [האורה: הוא].

בזריקתו יין נסך, ומותר⁷) הוא בשתיה. דהכי מסתברא שפיר מדקתני מתני'⁸) זה היה מעשה והכשירוהו, ולא קתני ימכר, כדקתני בברייתא⁹) דהכשירוהו¹⁰) אפי' לשתיה. אבל מגע זב שהוא טמא, כגוי עושה יין נסך. ובכל דוכתא דאמר ר'¹¹) במגע גוי אסור¹²) אפי' בהנאה¹³). ובדוכתא דאמר ר'¹⁴) בשלא מגע גוי מותר, אמר¹⁵) אפילו בשתיה¹⁶):

ועל היין ששאל, אם נמשך בכלי של גוי נסך, אם¹⁷) הנשאר מותר בשתיה או לא. ודע שכך¹⁸) דעתי נוטה, שאסור היין שנשאר¹⁹) בחביות לשתות²⁰), דאמר רב הונא²¹) הניצוק חיבור ליון נסך. ואע"ג דאמר ליה רב נחמן מנא לך הא, ולא פשיטא²²) ליה לרב הונא, דוחיה לראיותיו²³) במיני אחריןא²⁴). אפילו הכי גמרא הכי איתא, דאמר להו רב חסדא להנהו מסובתא²⁵) מוכרי יין, כי מזבניתו חמרא לגוי²⁶) קטיפה קטופי²⁷), פסק²⁸) הקילוח של היין שיורד מכלי עליון לכלי תחתון²⁹), כל שיפסוק³⁰) מן הקילוח העליון עד שיגיע לתחתון שלו

ב"י מ: סי' נ"ו [=פר: 43-45 = כ"י ווין נון]; ונס' האורה סי' ק"ח
214-213 נגמגוס הלשון.

7) והשווה לעיל אות 4. 8) וכ"ה בכ"י ווין; כ"י מ: מרמתני; האורה: מרקאמרי מתניתו [=ע"ז ס' ע"ב, ופירש"י שם]. 9) וכ"ה בכל מק"א; ובהאורה אות ר' הגיה רש"ב: מתניתו. 10) כ"י מ: שמע מינה והכשירוהו אפילו בשתיה [האורה שם]. 11) שם: ראמרין. 12) שם: אמרינן אסור אפילו בהנאה. 13) כגון שהוציא גוי ברזא, ואמרין [=ע"ז נ"ט ע"ב] כל רלהדי ברזא אסור בהנאה. ותיקנתי זה עפ"י כ"י מ: 14) שם: דאמרין; האורה: בשלא מגע גוי מותר. 15) ליתא בכ"י מ: האורה: אמרינן מותר אפילו בשתייה. 16) כגון שזרק גוי אבן או עפר או שלא הכיר בו שהוא יין (נסך) ונגע, שהוא מותר בשתיה. ותיקנתי זה עפ"י כ"י מ: 17) האורה בטעות: או הנשאר. 18) שם: דע לך, כר דעתי נוטה. 19) כ"י מ: הנשאר בחבית. 20) ליתא בכ"י ווין (ראה פר: שם אות 11). 21) ע"ז ע"ב ע"א. 22) כ"י מ: הא לא פשיט ליה רב הונא; האורה: לא פשיט רב הונא. 23) שם: רהוה לכל ראיותיו. 24) שם: במילי אחרונייתא. 25) [=סביתא רהיינו] מוכרי יין [פירש"י שם]; האורה: מסוביאתא; כ"י מ: סוסייתא; כ"י ווין: סומתא. 26) האורה: מזבניתא חמרא לגוי. 27) בגמרא: קטפי קטופי, ועי' ר"ס שם; כ"י מ: קטיפי קטופי; האורה: קטופו קטופי. 28) כ"י מ: כלומר פסקו הקלוח של יין. 29) כצ"ל לנכו; כ"י מ: בטעות: היורד לכלי התחתון לעליון; וראה שו"ת מהר"ח א"ז סי' קע"ו. 30) שם: כלומר שיפסוק מן העליון עד שיגיע לתחתון; האורה: כלומר שיפסיק מי [קרי: שיפסוק מן] הקלוח העליון עד שתגיע לתחתון.

חוב"ה⁽³¹⁾ [על הגליון: ד' סוכר] נצוק חבור⁽³²⁾. ואפילו רב נחמן לא פליג עליה דרב הונא אלא התחתון לעליון וניצוק לקלות. אי נמי נפוי⁽³³⁾ נפוצי, שלא תהיו⁽³⁴⁾ שופכין כלל אלא על ידי זריקתו מערים⁽³⁵⁾, כלומר ניצוק דהוה בעי לה מנא לן⁽³⁶⁾ הא, כלומר לא⁽³⁷⁾ פשט לה מילתא, דהכי קאמר לקמן⁽³⁸⁾ תפשוט לך נצוק, חבור תבעי לך. וכל מילתא דאיסורא דקא מיבעיא לן ולא מפשטא⁽³⁹⁾ לן לחומרא, וכ"ש הכא דאמר רב חסדא: וכן שמעתי מפי⁽⁴⁰⁾ אנשי בית רבי' הגדול⁽⁴¹⁾ תמ"ך⁽⁴²⁾, שמאחר שהיו מושכין מחבית⁽⁴³⁾ שלו למכור לגוי לא היה שותה ממנו. והיו מקצין לו מודיא⁽⁴⁴⁾ אחד או שתי⁽⁴⁵⁾ מודיאות מתחלה לשתייתו⁽⁴⁶⁾. ואף על פי כן לא היה מורה⁽⁴⁷⁾ כן לאחרים [=ואף אחי⁽⁴⁸⁾ אם בא לפרוש ולהזהר בעצמו על ככה, אל יחוש להורות לאחרים]. כי לפי ענין האיסור שפרץ⁽⁴⁹⁾ רואה אני שלא יזהרו, והנח להם לישראל. מוטב⁽⁵⁰⁾ שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין:

פי' ק"פ

תשובת רבי יצחק ברבי יהודה:

ק"פ: תשובת ר"י זר"י לרש"י הוצלה נצנה"ל ח"צ (כ"י חק:) סי' ה'

(31) בסימן מחיקה על המלה "חוב"ה" = [סוכר]; כ"י מ: ולא יחבור התחתון לעליון נצוק קלוחי [=הקלות]. אי נמי נפוצי נפוצי וכו'; כ"י ווין: שלא יחבור התחתון לעליון נצוק הקלות [=האורה: בניצוק הקלות]. (32) האורה: אלמא ניצוק חיבור. (33) שם: נפוצי נפוצי. (34) האורה: שלא תהיה [=תהיו]. (35) כ"י ווין: מערים; האורה: מערום; כ"י מ: מעריית נצוק הוי חבור. (36) כ"י מ: אלא דהוה בעי ליה מנא לך הוא; וכ"ה בהאורה שם. (37) שם: דהוה פשיט ליה מילתא; האורה: לא הוה פשיט ליה מילתא. (38) שם ע"ב ריש ע"ב; כ"י מ: פחסתו תפשוט לך. נצוק תבעי לך; האורה: פחסתו תיפשוט לך ניצוק, חיבור תיבעי לך. (39) כ"י: ולא תפשוט לך לחומרא; האורה: ולא איפשיטא לחומרא. (40) שם: מפי רבנו הגדול; האורה: מפי אנשי בית רבינו הגדול; כ"י ווין: מפי רבנו הקדוש. (41) = רבנו השני ד' יצחק בר' יהודה [ראה מבואי]. (42) = תהי מנוחתו כבוד. (43) = מחבית שלו; ותיקנתי זה עפ"י כ"י מ: האורה: מחביות שלו. (44) כ"י ווין: מקצין לו מודיא אחת; כ"י מ: והיו מקצין מודיא אחת [האורה שם]. (45) שם: או שתיים. (46) וכ"ה בהאורה; כ"י מ: לשתייתו. (47) כצ"ל לנכון; כ"י מ: והאורה: מנדה בו לאחרים; כ"י ווין: מורה [קרי: מורה] ביון לאחרים. (48) = וכוונתו להשואל ד' שמעיה תלמידו; ראה מבואי; ותיקנתי זה עפ"י כ"י מ: והאורה שם. (49) ור"י ספיב בספרו "ר"ש יצחקי" צד 86, כדרכו בהרבה מקומות, טרח וגמגם לשון רש"י והגיה: יודע אני וכו'. (50) וכ"ה בכ"י ווין: אמנם בכ"י מ: והנח להם שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין; האורה: ולא יהי [קרי: יהו] מזידין; ועי' שבת קמ"ח ע"ב, ביצה ל' ע"א ור"ס שם.

וששאלתם¹) על החבית מגופפת ומזופפת על פני המגופה, והברזות מזומנות²) כאותם שלנו, והפקידן ישראל בחצרו של גוי. אעפ"כ³) הואיל והמפתח ביד הגוי אסורות [=בשתייה]⁴). שכך הוא⁵) מנהג של גוים שנועצין⁶) [=סכין ומוציאין את היין] וסותמין הנקב ואין הסתימה⁷) ניכרת. ולא דמי הך⁸) סתימה וזפיתא לנוד בדיסקטא⁹):

פי' קס"א

השיב¹) רש"י לר"י בר' יהודה: דאין חילוק בין חבית שלנו²) לשלהם, שהרי³) לא קפיד התלמוד אלא בסתימת⁴) המגופה, אבל בסתימת דופני החביות לא חייש⁵), אף על גב דתרווייהו של חרס, המגופה והחבית. וכיון דיש חילוק בין⁶) מגופה דחרס לדופני חרס, ה"ה⁷) בכלי עץ. כי אין לחוש שיוציא היין דרך סדק⁸) דופני החבית⁹):

[=הסגלה שנה א' חזרת ה' ע' 13] נשם: תשונת ר"י זר"י; ונשינויים קליס נמעה"ג 82; פרס ס' רס"ה [=פע: דף ס"ד] נתוך הכותרת: אלו תשונות של רזינו יצחק זר' יהודה; קצור שנה"ל (כ"י סמינר) א' 55 תורפו ונקצור נמרץ נשם: השיז ר"י זר"י; הגה"מ ה' מל"א י"ג: ה' ס' ד' נשם: שאל לרזו רזי יצחק זר' יהודה (החסיד); ונכל זו ס' ז"ו נשם: נעל התרומה.

קס"א: תשונת רש"י לר"י זר"י הוצאה נהגות מרדכי (כ"י סמ:) ע"ז פ"ז ס' רל"ז 1147 נשם: השיז רש"י לר"י זר"י; מרדכי דרינוס (כ"י סמ:) שם סוף 1087 [= ד' ריווא שם ס' אלף רמ"ח = ד' אה' ס' תתי"ח] נשם: ורש"י השיז לו:

ק"ם: (1) מעה"ג: וששאלתם על החביות המגופפות ומזופפות; קצשבה"ל: על החבית כו' [בלי „וששאלתם“]. (2) צ"ל: [ומסמנות כאותן שלנו] ותיקנתי זה עפ"י הגי' במעה"ג שם. (3) חסר במק"א: כ"י סמ: השיב רבינו יצחק בר' יהודה, הואיל והמפתח כו'. (4) הוספתי זה עפ"י מעה"ג שם; ובכ"י סמ: אסורה בשתייה. (5) מעה"ג: שהרי כר מנהגם של גוים [וכ"ה בכ"י סמ:]. (6) הוספתי זה עפ"י כ"י סמ: (7) קצשבה"ל: ואין סתומו ניכר [והשאר חסר שם]. (8) מעה"ג: הנד זפיתא וחתימה; ומכאן ועד סופו נשמט כולו בכ"י סמ: (9) פע: לנוד ברסקיאי; מעה"ג: לנוד הדיסקיא. וכוונתו לע"ז ל"א ע"א, דהתם הוי חותם בתור חותם. **קס"א:** (1) מרדכי דרינוס: ורש"י השיב לו. (2) שם: לחבית שלהם. (3) שם: שהרי התלמוד לא איירי. (4) כ"ה נ"כ שם; אמנם בר' ריווא: בסתימת פי המגופה. (5) שם: דופני החבית לא חיישינו. (6) שם: מנופת חרס ולדופני חרס. (7) כ"ה במרדכי דרינוס: ד' ריווא: ה"ה בשל עץ; הגה"מ כ"י סמ: הוא הכין בשל עץ. (8) שם: דרר הסרק מדופני החבית, משום שקילקל דופני החבית; ד' ריווא: משום דופני החבית שלא יתקלקלו בשדיקה וחתימה. (9) הגה"מ כ"י סמ: מסיים בסופו בזה"ל: הג"ה משיטת מורי' ה"ר פרץ ע"כ:

סי' קס"ב

(פסקי ריקנטי רכ"ב)

מעשה שנתנו לפני עובר כוכבים
קנקן מלא יין והריק עובר כוכבים
מן הקנקן לכליו לשתות. ושוב מזגנו
מן החבית לתוך הקנקן. והתיר רש"י
ז"ל היין שבחבית מטעם נצוק בר
נצוק, ראינו חבור. ריין שבקנקן לא
נאסר אלא מחמת נצוק וכו' :

מעשה¹) בא לפני רש"י : שיין כשר הי'בקנקן²) של עץ ומלא היה. ושכחוהקנקן לפני הגוי והריק הגוי ממנו³)

לכליו לשתות. ומתוך יין נסך שבכלי

הגוי אסרו היין שבתוך הקנקן ע"י נצוק

חיבור. ולאחר⁴) כן הוציא יין מחבית לתוך⁵) אותו קנקן האסור.והתירו⁶) היין שבחבית ולא אסרוהו משום נצוק שנתחבר בחבית ליין

נסך שבקנקן. לפי שיין נסך שבקנקן אסרו משום נצוק. ואותו יין אינו

אוסר יין אחר ע"י נצוק, אלא א"כ עירב ממש בכלי. ולא חיישינן שמא

הריק הגוי מין נסך שבכלי לתוך הקנקן, או שמא נגע הגוי בידו לתוך

הקנקן. דלא שכיחא⁷) למיעבד הכי דלא הוי יין נסך אלא ע"י נצוק.הילכך אין לאסור יין שבחבית⁸) ע"י נצוק הואיל ולא נגע בו ממש.דאעפ"י שאמר⁹) ש"מ נצוק היבור, מ"מ מכאן שמעי' דאפי' הכי ישיין (נסך) שבגת מותר, דנצוק בר נצוק הוא¹⁰) :

סי' קס"ג

ר' אוסר [לשתות]¹) מי-תותים²) של גוי, אלא אם כן ישראל רואהו

קס"ב : ספר אמרכל [נס' היוכל לרד"ל הופמן חלק העזרי] 77 י' ; פסקי רקנטי

סי' רכ"ג (נקנור נמרץ) נסם : והתיר רש"י ז"ל ; ותמים דעים לראש"ד סי' ק"ה

נסם : עד כלן כתנ הרצ ז"ל [= ר' שמואל מרומרוג] :

קס"ג : לו"ה כ"י סמ' : 142 [= כ"י מ' סי' פ"ט כ"ל ע"ז = פר' זס] ;

קס"ב : 1) תמ"ד : ומעשה בא לפני רבי ; ריקנטי : מעשה שנתנו וכו'. והשווה ה"פ מן

הנאונים צד 6 סי' י"א, החוקר ח"א 45, או"ז פסקי ע"ז סי' רט"ז, תחצ"ו סי' א'. 2) ריקנטי :

קנקן מלא יין ; תמ"ד : על קנקן, שקורין יושטיריא, מלא יין כשר. 3) שם : עובר כוכבים

מן הקנקן. 4) שם : ושוב מזגנו מן החבית. 5) שם : לתוך הקנקן. 6) שם : והתיר רש"י

ז"ל ; תמ"ד בטעות : והתיר ר' את החבית [קרי : היין שב] חבית. 7) תמ"ד בטעות : ולא

שביחא [=שכיחא]. 8) והשווה לשון הרא"ש והתוספות ע"ז פרק ר' נ"ו ע"ב ר"ה :

נרגותני ; הביאו הש"ר והט"ז יו"ד ח"ב סי' קכ"ו ס"ק ג'. 9) ע"ז נ"ו ע"ב, ושם ע"ב ב'.

ועי' או"ז סס"י רט"ז ; פסקי פרוונצא [כ"י אוכספורד] 102 ; ומה שהעירותי ע"ז באריכות

במאמרי על "פסקי פרוונצא" שם. 10) ראה לעיל אות 1, וגם אות 8.

קס"ג : 1) כצ"ל לנכון עפ"י האורה ומעה"ג שם ; האורה : ואסור לשתות ; מעה"ג : ור'

קלונימוס אוסר לשתות. ולכל המקורות שציין ר"א עפשטיין [שם אות רנ"ב] צריך להוסיף :

האורה, וס' התרומה סי' ק"ס. 2) מעה"ג : יין תותים של גוים.

משעה³) שהגוי מוציאו מן החביות⁴). וכן נהגו גאוני-לותר⁵). לפי שהגוי פעמים מערב בו יין⁶) בשעה⁷) שמוציאו מן החביות, כדי להוסיף עליו⁸) ויהא דבר חשוב⁹) בעיני המקבל. ואין לחוש שמא מתחילה עירב בו יין¹⁰) בעודו בחביות, דשוב אינו יכול להצניעו שהיין מפיגו ומקרישו¹¹) ודבר בדוק הוא¹²). וכשישראל מקבל¹³) מן הגוי ומשגרו לרבי בדורון¹⁴) בימים טובים, ואין רבי חושש בדבר לבדוק אחר¹⁵) יהודי בשום איסור והיתר¹⁶), דלא¹⁷) נחשדו ישראל על כך שקדושים¹⁸) הם:

פי' קפ"ד

נשאל לרש"י: וששאלתם¹) על היין שבחבית שהוציאו²) ממנה [יין] לכלי³) שמוזג גוי⁴) ממנו בכלי⁵) ששתה בו, ונשאר [=בו]

פרדס סי' רס"ו; והאורה ח"ג סי' ק"י 214 נזס רזי סתם [=רש"י]. מעה"ג נז 83 [=נמצא שס 10 אות י"ג] נזס ר' קלונימוס [=ר' קלונימוס הזקן]: **קפ"ד**: תשובת רש"י זו מורושת יותר נספר אמרכל עמ' וא"א [ונלמרכל כ"י סמ: ליתא שס]; ונצינויים רזיס נצנה"ל ח"ג כ"י חק; חל 17 [=הסגלה שנה ח' חונרת ו' 18 =וליתא נכ"י פירינלי]; חל"ה כ"י ח: סי' נ"ו [=פר: 42-43 =כ"י סמ: חסר שס]; ונקנור נהאורה ח"א 149; פרדס סי' רס"ח; רלנ"ן סי' ש"ה נזס: תשובת רזינו שלמה נ"ע; תוס' ע"ז נ"ו ע"ז ד"ה: גרנותי; ותמים דעים סי' ק"ד נזס: מלתי נפקקי ספר העתים [והשווה מצול לס' האשכול ח"א נז 37, ומה שהעירותי ע"ז נמצא].

(3) שם: בשעה; ועי' תוס' ע"ז ל"ב ע"א ד"ה: ומאוצר. (4) שם: מן החבית ליהודי. (5) ראה א"ח ח"ב 246. (6) מעה"ג: יין נסר. (7) האורה: בשעת. (8) מעה"ג: לפי שיין תותים יקדים יותר מן היין עצמו. (9) שם: ועוד שהוא חשוב בעיני המקבל ושותה בערבוב. (10) שם: שמא מתחילה עורו בחבית מערב בו יין. לפי שכר מנהג של יין תותים, בזמן שמערב בו אפי' קימעה מן היין, אין יכול להכניסו לקיום מפני שהוא מסריח. (11) וכ"ה דעת הרשב"א, והובא בא"ח 246: לפי שאינו מתקיים אחר שעירבו בו יין. (12) מעה"ג: ודבר בדוק שבדקו ומצאו כן. (13) מקבלו; שם: המקבלו. (14) האורה: בדורו. והשווה מבואי על דבר מנהג זה. וצריך להוסיף תשובה זו לכל המקורות שציין צייטלין ברבעון האנגלי מהדורה חדשה שם. (15) כצ"ל לנכוו; האורה: יותר [קרי: אחר]. (16) מעה"ג: לישאל הימנו אם קבל בכשרות מן הגוי בראיית עין. (17) שם: לפי שלא נחשדו ישראל על כך. (18) שם: כי כל הערה כולם קדושים.

קפ"ד: (1) או"ה: ששא"ל. (2) האורה: שהוציא ממנו יין. (3) שם: לתור כלי שמוזג גוי ממנו. (4) או"ה: לתוך קנקן כלי שמוזג ממנו גוי. (5) בנרפס: או בכלי ששתה בו.

עכבת⁶] יין⁷): נראה [בעיני⁸] שהוא מותר אע"פ⁹) שלא עמד ישראל על גבו¹⁰) במוזגו מן הכלי¹¹). לפי שאין אדוקים הגוים¹²) עכשיו לנסך¹³), ואין מכנים ידו¹⁴) לתוך כלי שמוזג ממנו¹⁵) [= שאין דרכה של ע"ז אלא ע"י שיכשור, ואין לנו לאסור הכלי שמוזגין ממנו] אלא ע"י ניצוק חבור¹⁶). וכן הלכה¹⁷) שהנצוק חיבור ליין נסך. וכששכח ישראל ועירה מן החבית¹⁸) לתוך אותו¹⁹) כלי ראשון הרי [הוא]²⁰) נצוק הבא מכח²¹) נצוק, ואין לנו לאסור²²) היין שבחבית על כך. דתנן²³) ירד לבור דמה²⁴) שבבור אסור והשאר מותר. ואמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר²⁵) גרגותני-בינוזיא²⁶) באשכנז-לגת, אבל החזיר גרגותני לגת אף מה שבגת אסור. ופרכינן גרגותני גופא במאי מיתסר²⁷), בנצוק. ש"מ נצוק הוי חיבור. ודחינן²⁸) כשפיהסתו²⁹) בורו. ומיהו רב הונא משום נצוק גומרה³⁰) דשמעינן ליה לרב הונא דאמר³¹) נצוק וקטפרס ומשקה מופח חיבור ליין נסך. וכי לא החזיר גרגותני לגת, קתני מתני' מה שבגת מותר. אלמא אפילו בחבורין שבשעה שהקילוה התחתון יורד מן הגרגותני לבור, יורד קילוה³²) העליון מהגת לגרגותני. קתני³³)

6) תיקנתי זה עפ"י האורה שם; שבה"5: ונשאר בו טפת יין. 7) בנרפס בטעות: ונשאר יין בחבית. 8) תיקנתי זה עפ"י שבה"5 והאורה שם. 9) האורה: ואף על גב. 10) שבה"5: על גבם במוזגם. 11) שם: מן הכלי לתוך כלים. 12) שם: שאין גוים אדוקין עתה לנסך יין. 13) האורה: לנסך יין נסך. 14) שבה"5: ואין מכניסין ידיהם לתוך כלים שמוזגין ממנו. 15) או"ה: למוזגו ממנו; תיקנתי זה עפ"י שבה"5 ואו"ה; ובהאורה: שאין דרכם לעבור עבודה זרה בכר אלא ע"י שכשור, ואין לנו לאסור את הכלי שמוזג ממנו. 16) שבה"5: אלא מחמת נצוק; האורה: אלא מחמת ניצוק חיבור. 17) ועי' ע"ז נ"ו ע"ב, ורש"י שם ד"ה: קטופי. 18) האורה: מן החביות. 19) שבה"5: לאותו הכלי ראשון. 20) הוספתי זה עפ"י שבה"5; האורה: הרי זה. 21) או"ה: הרי זה נצוק [קרי: הבא] מכח נצוק; שבה"5: נצוק מחמת נצוק; ובנוגע להלכה זו השווה האורה סי' ק"ח וקי"ב, תחצ"ו סי' א', הלכות פסוקות מן הגאונים סי' י"א צד 6, ספר הישר לר"ת, הוצ' ווין סי' תרי"ח, תשו' מהר"ם ב"ב ד"פ סי' שע"ג, וגם מאמרי על "פסקי פרונוצא" כ"י אוכספורד דף 102א. 22) האורה: ואין לאסור את היין שבחביות על כך. 23) שבה"5: ותנן; ע"ז נ"ה סע"א. 24) שם: מה. 25) האורה: אלא שלא החזיר לגת וכו'. 26) השווה מבואי על "הלועזים בתשובות רש"י". 27) או"ה: במאי מתסר [==בניצוק] שמעת מינה. 28) שם: ומדחי ב"ה; שבה"5: ומשני. 29) שם: כשפיהסתו. 30) או"ה: אמרה. 31) ע"ז ע"ב ע"א. 32) או"ה: יורד הקלוה של חבית לכלי. 33) שבה"5: וקתני מותר; ובכ"י או"ה: נשמט כל המאמר מן "קתני" עד "שנאסר".

השאר מותר. וכ"ש [כאן]³⁴) שלאחר זמן כמו נצוק של חבית לכלי
שנאסר מחמת³⁵) נצוק של מויגה³⁶) :
שלמה בר יצחק :

סי' קס"ה

עוד השיב¹) : כוס ששתה בו יש[ראל]
יין ולא נגבו²) ולא הדיחו ונגע בו גוי
ושפך בו שאר משקין מותר בשתיה.
דהכי הלכתא³) יין נסך במינו במשהו,
שלא במינו בנותן מעם :

סי' קס"ו

וששאלתם על היהודי שהיה על¹) השלחן וכד היין היה אצלו, ובא גוי
והשמיט²) את המפה מתחת הכד והסיט את היין ונשפך ממנו
חוץ³), היין אסור הוא בשתייה דכח כחו הוא. ורבי אחא בר יעקב⁴)
עבד עובדא בכח כחו ואסור :

קס"ה : תר : כ"י לז : סי' ג' (על הגליון סי' קל"ד) 433, פרדס סי' רס"ה
[=פע: 77 ס"ד], ומעה"ג עמ' 82.
קס"ו : האורה ח"א ס' קי"ג ע' 144 ; ומעס הוצל נפרדס סי' ר"ס, ושם סי'
רס"ח [=פע: ריש 77 כ"ט]. ולולי גס תשובה זו היא לר"י נר"י.

34) שבה"5: וכל שכן כאן שלאחר זמן יורד קלוח של חבית בכלי שנאסר. 35) שם: ע"י.
36) ובכ"י שבה"5 נשנה כולו בשם: וכן כתב דש"י ז"5. והשווה ע"ז ע"ב, ב' ר"ה: א"5 ר"ח.
קס"ה : 1) ותשובה זו היא לר"י בר' יהודה. וכן נראה מן הלשון "עוד השיב" שבכת"י
שלפנינו. וגם בפרדס ובמעה"ג היא ביו "אלו תשובות של רבינו יצחק בר' יהודה".
2) וראה א"ח ח"ב צד 277 סי' י'. [=כ"י סמ: דף 169]. 3) ע"ז ע"ג ע"ב: בנה"ה
ח"א ריש 32.

קס"ו : 1) בהשאלה במובן: אצל [ראה מבואי]. 2) ובא גוי להשמיט מפה (פע: שם).
3) צ"5: [=חוץ מן הכד]. וכ"ה בפע: 4) דרב אחא בר יעקב עבר וכו' ושלומינו לא
יחסר (פע: שם); ומקורו בע"ז ס' ע"א: הוה עוברא בכח כחו ואסור רבי יעקב מנהר פקור.